

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑΝ
ΤΗΣ ΠΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΜΕ' ΤΟΜΟΥ ΤΗΣ «ΑΘΗΝΑΣ»

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΤΥΠΟΙΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ
1933

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑΝ ΤΗΣ ΠΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ

(ΗΤΟΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ¹⁾)

Ἡ ἀρχαία Ποντική διάλεκτος ἦτο Ἰωνική, διότι Ἴωνες ἦσαν οἱ πρῶτοι Ἑλληνες οἱ ὡς ἀποικοὶ ἐγκατασταθέντες ἐν Πόντῳ καθ' ἑλλην τὴν παραλίαν τὴν ἀπὸ Σινώπης μέχρι Τραπεζοῦντος. Καὶ ὑπέστη μὲν καὶ ἡ διάλεκτος αὕτη τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἀττικῆς κοινῆς, ἡ ὁποία κατισχύσασα πᾶσῶν τῶν ἄλλων ἀρχαίων Ἑλληνικῶν διαλέκτων κατέστη κοινὴ ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα ²⁾, ὑπέστη βραδύτερον καὶ τῆς δημόδου Βυζαντιακῆς τὴν ἐπίδρασιν, ἀλλ' οὐδετέρα τούτων κατίσχυσεν αὐτῆς καθ' ὀλοκληρίαν, ὥστε νὰ συντελεσθῇ ἀφομοίωσις τελεία. Οἱ Ἑλληνες τοῦ Πόντου ἔσωζον πάντοτε ἐν μέρει τὴν γλωσσικὴν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν. Αἰτία δὲ τοῦ γεγονότος τούτου ὑπῆρξεν, εἴπερ τις καὶ ἄλλη, ὅτι ἀπόστασις παμμεγίστη, οὖρα σκιόεντα καὶ θάλασσα δυσχείμερος καὶ ἀπλευστος κατὰ μέγα μέρος τοῦ ἔτους ἀπέκλειον τοὺς Ποντικούς ἀπὸ πάσης πρὸς τοὺς ἄλλους Ἑλλήνας ἐπιμειξίας.

¹⁾ Εἰδικὰς μελέτας περὶ τῆς διαλέκτου ἔγραψαν 1) Michael Deffner, Die infinitive in den pontischen Dialekten und die zusammengesetzten Zeiten im Neugriechischen (Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Nachtrag zum Aprilheft 1877).— 2) Ἐλευθέριος Τρ. Κούσης, Περὶ τῆς Τραπεζουτικῆς διαλέκτου ἐν τῇ περιοδικῇ «Πλάτων» ἐν Ἀθήναις 1882—1888, τόμ. 5, 6, 7, καὶ 11.— 3) Ἰωάννης Βλαβάνης, Σύντομον γραμματικὴν περιέχουσαν θεμελιώδεις τινὰς φωνητικὰς καὶ γραμματικὰς νόμους αὐτῆς ἐν Ἀρχαίῳ Κοραῆ, ἐν Ἀθήναις 1892, τόμ. 1 μέρος 3 σελ. 203—209.— 4) D. E. Economides, Lauthlehre des Pontischen, Leipzig 1908 σελ. 242.— 5) Γ. Ν. Χατζιδάκις, Περὶ τῆς Ποντικῆς διαλέκτου καὶ ἰδίᾳ περὶ τῶν αὐτῇ ἀναλογικῶν σχηματισμῶν, ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Ἑθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου, ἐν Ἀθήναις 1911/12 τόμ. 8 μέρος 2 σελ. 1—42.— 6) Α. Α. Παπαδόπουλος, Τοπικὰ ἐπιρρήματα τῆς Ποντικῆς διαλέκτου, ἐν «Ἀθηνᾶ» 29 (1917), Λεξικογραφικῇ Ἀρχεῖῳ σελ. 109—156. Τοπωνύμια καὶ ἔθνη ἐν Πόντῳ ἐν Λεξικογραφικῇ Ἀρχεῖῳ τῆς μέσης καὶ νέας Ἑλληνικῆς 5 (1918/20) σελ. 203—209.— G. N. Hatzidakis, Einiges über das pontische Griechisch ἐν Byzantinisch-Neugriechische Jahrbucher (1930) 7, 383—387.

²⁾ Πρὸς τὸν Γ. Ν. Χατζιδάκι, Μεσαιωνικὰ καὶ νέα Ἑλληνικά, ἐν Ἀθήναις 1905 τόμ. 1, 19 κ.ε.ε. Ἀκαδημικὰ Ἀναγνώσματα, ἐν Ἀθήναις 1924, τόμ. 1, 33.

Τούτου δ' ἕνεκα ἡ διάλεκτος ἐν πολλοῖς διέγνυσε ἰδίαν ὁδὸν φωνητικῆς ἐξελλίξεως καὶ γραμματικῶν σχηματισμῶν καὶ διέσωσε πάμπολλα στοιχεία τοῦ ἰδιαίτερου χαρακτήρος αὐτῆς. Λέξεις καὶ χρήσεις λέξεων ἀρχαιοπινεῖς, φράσεις καὶ ἰδιωτισμοὶ ἀνήκουστοι ἐν τῇ κοινῇ Ἑλληνικῇ καὶ συντάξεις ἰδίαί, ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις φωνητικαὶ ἀλλοιώσεις ποικίλαι καὶ φθόγγων ἀποβολαὶ οὐκ ὀλίγαι καὶ γραμματικαὶ σχηματισμοὶ τοῦτο μὲν ἀρχαῖοι, τοῦτο δὲ νέοι ὅλως διάφοροι τῶν ἐν τῇ κοινῇ καὶ τοῖς ἄλλοις ἰδιώμασι, ταῦτα πάντα ἀποτελοῦντα τὰ ἰδιαίτερα αὐτῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ἀπεμάκρυναν αὐτὴν τοσοῦτον τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς, ὥστε προσπίπτει ἀκατανόητος εἰς τὴν ἀκοήν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ δὴ ὡς γλῶσσα ξένη.

Πρὸς τούτοις δὲ ἡ διάλεκτος ὑποστᾶσα καὶ ἐπίδρασιν ξένων γλωσσῶν, μικρὰν μὲν τῆς γλώσσης τῶν ἀρχαίων βαρβάρων τῆς χώρας ἔθνων, τὰ ὅποια ὑποκύψαντα εἰς τὸν ὑπέρτερον Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν οὖν τῷ χρόνῳ ἀφωμοιώθησαν συνεπικουρούσης καὶ τῆς κοινῆς χριστιανικῆς θρησκείας ¹⁾, μικρὰν ὁμοίως τῆς Ἀρμενικῆς ²⁾, τῆς Λατινικῆς ³⁾ τῆς Ἰταλι-

¹⁾ Ὡς πρὸς τὰ δάνεια ἐκ τῆς γλώσσης τῶν ἀρχαίων ἐθναρίων τοῦ Πόντου Δριλῶν, Κόλχων, Χαλύβων, Τιθαρηνῶν, Μοσουνοίκων κλπ., τὰ ὅποια μνημονεύει ὁ Ξενοφῶν, ἀναγκαζόμεθα διὰ τὴν ἑλλειψίν γραπτῶν μνημείων νὰ περιορισθῶμεν εἰς εἰκασίας μὲν, ἀλλ' οὐχὶ ὅλως ἀθαιρέτους. Προκειμένου περὶ λέξεων μὴ δυναμένων νὰ ἐρμηνευθῶσιν ἐκ τῶν γνωστῶν γλωσσῶν, τολμῶμεν νὰ εἰπῶμεν ὅτι προήλθον ἐκ τῆς γλώσσης τούτων.

²⁾ Ἀρμενικαὶ εἶναι αἱ λέξεις *κασιχάρ* (gaizkhar) πυρρῆς λίθος, *κίχχος* (khoch) τράγος, *κοιχτε* (kocht) βῆλος, *μάντζ* (mantch) ἄωρον, *μορούκ* (morouk) γνάθος, *μαχόχ* (mahoh) εἰνός, *μοζίν* (mozin) μέσχος, ἐντεῦθεν δὲ μεγαθυντικὸν *μίζιον* (ταῦρος) καὶ *μοζικα* (στρεῖρα ἀγελᾶς), *τάν* (tan) ὀξύγαλα, τοῦ ἑποίου ἀχρητέθη τὸ βούτυρον, *τσιχοίτα* (tschirhtchik), περὶ ὧν ἰδὲ Π. Καρολίδου, Γλωσσάριον συγκριτικὸν Ἑλληνοκαππαδοκικῶν λέξεων, ἐν Σμύρνῃ 1885, σελ. 87 κέξ. καὶ (Econom. ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 129. Πρόσθετος τούτοις τὸ *τοσχατάν* (tchortan) ξηρὸν τάνι, ἦτοι διωλισμὸν καὶ εἰς σχῆμα βῶλων ἀποξηραίνον τάν', *παχκικιτάν* (pachkitan) τάνι διωλισμὸν καὶ ἀλιζόμενον καὶ *χαβίτο* (havitz) φαγητὸν ἐξ ἀλεύρου καὶ βουτύρου.

³⁾ Πλὴν τῶν γνωστῶν καὶ ἐν τῇ κοινῇ Λατινικῶν λέξεων *μαῦδος*, *μονιάρια*, *πόρτα*, *σκάλα* κλπ. ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἐντελῶς ἰδιωματικά, ὅλον *ἔξαμεν* (examen) μέτρον, *κάλαντα* (calendae) ἡ πρώτη τοῦ ἔτους, *κουκούλλα* (cuculla) κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, *κουκούμ* (cucuma) χάλκινόν τι σκεῦος μετὰ στενοῦ στομίου χρήσιμου εἰς θέρμανσιν ὕδατος, *κουμούλ* (cumulus) σωρὸς καὶ ἐντεῦθεν *κουμουλάζω* = συσσωρεύω, *λαιάρ* (πδ. lana καὶ lanaria) ὄργανον τῆς ταλασιουργίας, τὸ ξάανον, *ξάι* (ἐκ τοῦ exagium) ὀλίγον τι, *φοσσίν* (fossa) ὄρυγμα, τάφρος καὶ ἐντεῦθεν *φοσιίζω* = κατορύσσω κτλ. Πρόσθετος τούτοις καὶ τὸ *τζιμίδιν* (ἐγκέφαλος) ἔχον

κῆς¹⁾, τῆς Σλαβικῆς²⁾, μεγίστην δὲ πασῶν τῆς Τουρκικῆς, διεκρίθη ἔτι μᾶλλον τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς διὰ τὰ εἰς αὐτὴν πλὴν τῶν λέξεων εἰσελάσαντα πάμπολλα γραμματικά καὶ συντακτικὰ στοιχεῖα τῆς τελευταίας γλώσσης.

Ἐν τοῖς ἐπομένοις θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐρμηνεύσωμεν γραμματικά τινα, συντακτικά καὶ λεκτικά ζητήματα ἀνερμήνευτα μέχρι τοῦδε.

Ἄρθρον.

Ἐν πᾶσι τοῖς διαλεκτικοῖς ἰδιώμασι τὰ ἄρθρα *δ*, *η*, οἱ ἀποσιωπῶνται κανονικῶς πρὸ τῶν ἀπὸ φωνήεντος ἀρχομένων λέξεων, οἷον *οὔρα*.

σχεῖον πρὸς τὸ μεταγενέστερον Λατινικὸν *cimedia*, περὶ οὗ ἔγραφα ἐν «Ἀθηνᾶ» 41, 30.

¹⁾ Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους οἱ Γενοῶται ἰδρύσαντες τὰς ἐμπορικὰς παροικίας εἰς τὰς παραλλοὺς πόλεις τοῦ Πόντου καὶ *ἰδία* ἐν Τραπεζοῦντι διεξήγον μέγα ἐμπόριον μεταξὺ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Ἐκ τῆς Ἰταλικῆς δὲ ἐξηγεῖται ἡ κατάληξις —*εσσα* ἢ —*έσσα*, δι' ἧς σχηματίζονται τὰ θηλυκὰ τῶν ἐπιθέτων, οἷον *ἄρρωστος*—*ἄρρωστισσα*, *ἔμορφος*—*ἔμορφεσσα*, *κακός*—*κακέσσα*, *καλός*—*καλέσσα* κλπ., περὶ ἧς ἴδ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, ἐν Ἑπειρῇ. σελ. 13, καὶ λέξεις τινές, οἷον *τζόβερος* (*giovane*) κομφευόμενος νεανίας κλπ.

²⁾ Ἐκ τῆς Σλαβικῆς εἰσῆχθη ἡ παραγωγικὴ κατάληξις —*άβα*, δι' ἧς σχηματίζονται ἀνδρωνυμικά καὶ θηλυκὰ προσηγορικῶν, οἷον *Στρωματᾶς*—*Στρωματάβα*, *ισπανός*—*ισπανάβα* κτλ. Ἰδ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 13. Ἡ κατάληξις αὕτη εἶναι ἱκανῶς παλαιὰ ἀνερχομένη, ἐφόσον εἶναι ἡμῖν γνωστῶν ἐκ γραπτῶν μνημείων, μέχρι τοῦ 13ου αἰῶνος. Ἐν τοῖς ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Th. Ouspensky καὶ V. Bénéchevitch ἐκδοθεῖσιν ἰδιωτικοῖς ἐγγράφοις ἐκ κωδίκων τῆς μονῆς Βαζελῶνος ὑπάρχουσι τοιαῦτα εἰς —*άβα* ἀνδρωνυμικά, οἷον σελ. 7 *Σαθάνα ἢ Κουγιάβα* (ἔτος 1245), σελ. 17 *Ἀλευράβα ἢ Σανθάνα* (1261), σελ. 27 *Μαρία ἢ Κουριστάβα* (1268), σελ. 55 *Θεοδόρα ἢ Θεοφιλάβα* (1273), σελ. 45 *Ἀννοία ἢ Καλιάβα* (1291), σελ. 39 *Ἄννα ἢ Ἐλαφινάβα, Τομπρικιάβα* (1302). *Actes de Vazelon (marériaux pour servir à l'histoire de la propriété rurale et monastique à Byzance aux XIII—XV siècles)* Leningrad 1927. Πρὸσθετε καὶ τὰς Ρωσικὰς λέξεις *μαχίνα* (*machina*) σιδηροδρομικός δρόμος, *παραχότ'* (*parahot*) ἀτμόπλοιο, *πέτσικος* (*petcka*) θερμάστρα, *σαμαβάο'* (*samavar*) συσκευὴ παρασκευῆς τετοῦ, *τσάπκα* (*chapka*) πῖλος, *σπίτσκα* (*spitchka*) πυρετὸν, *στακάν'* (*stakan*) ποτήριον ὕδατος, *στόλ'* (*stol*) τράπεζα, *τσάσκα* (*tchachka*) ποτήριον τετοῦ, κλπ. καὶ τὴν παλαιότεραν διὰ τῆς Ρωσικῆς εἰσαχθεῖσαν Γερμανικὴν λέξιν *kartoffel*, συκοπεῖσαν εἰς *καρτόφ'* (πατάτα).

ΣΗΜ. Πρὸς ἀκριβῆ παραστάσιν φθόγγων τινῶν μεταχειρίζομεθα ἐν τοῖς ἐφεξῆς τὸ *ä* ἰσοδύναμον περίπου πρὸς τὸ Γερμανικὸν *ä* καὶ τὸ Γαλλικὸν *ch*.

νὸν ἐλίβωσεν (ὁ οὐρανὸς κατέστη συννεφώδης), ἡμέρα ἐδέβεν (ἡ ἡμέρα παρήλθεν), ἐχάραξεν ἀνατολή (ἄντι ἡ ἀνατολή), ἐπιτρόπ' τ' ἐγκλεισας (οἱ ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας) κτλ. Τοῦτο συμβαίνει πρὸς ἀποφυγὴν τῆς χασιμωδίας, ἣτις δὲν εἶναι ἀνεκτὴ. Δῆλον ἄρα ὅτι δὲν συμφωνοῦμεν πρὸς τὴν γνώμην τοῦ φίλου συναδέλφου κ. Δημοσθένους Οἰκονομίδου, ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ κράτους καὶ δὴ γραπτέον ἄντρας, ἐπίτροπον, ἀνατολή, ἀρθῶπ' ὡς προελθόντων ἐκ τοῦ ὁ ἄντρας, ὁ ἐπίτροπον, ἡ ἀνατολή, οἱ ἀρθῶπ' ¹⁾). Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐφραμόζωμεν εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν τοὺς φωνητικούς νόμους τῆς ἀρχαίας ἕνεκα τῆς διαφύρου προσφθίας τῶν φωνηέντων. Παρὰ ταῖς ἀρχαίαις τῶν συναληλιμμένων τύπων ἀνήρ, ἄνθρωπος, ἄριστος, ἀρετή, τᾶγαθόν, τᾶγαλμα τὸ α ἦτο μακρόν, διότι ὁ χρόνος τοῦ μέχρι ἀπωλείας συσταλέντος προηγουμένου φωνήεντος μετέβη εἰς σχηματισμὸν τούτου, ἔπερ οὕτως ἀπὸ βραχέος κατέστη μακρόν ²⁾), ἐνῶ παρ' ἡμῖν δὲν συμβαίνει τοῦτο. Τὸ α τοῦ ἄντρας καὶ μετ' ἄρθρου καὶ ἄνευ ἄρθρου ἔχει τὸν αὐτὸν χρόνον, ὡςπερ ἀναλλοίωτον μένει καὶ τὸ ε, εἴτε ὁ ἐπίτροπον λέγομεν εἴτε ἰνάρθρως ἐπίτροπον.

Ἐν τῷ ἰδιώματι Ἄμισου ἀποβάλλονται τὰ ἄρθρα καὶ πρὸ τῶν ἀπὸ συμφώνου ἀρχομένων λέξεων, οἷον βασιλέας ποίκε μεγάλα ἐτοιμασίες (ὁ βασιλεὺς ἔκαμε μεγάλας προετοιμασίας), μεγάλος γιός του εἶπε (ἄντι ὁ πάππος), θενὰ σὲ γελάση κόσμος (ἄντι ὁ κόσμος), γροίκησε δουλεία ἄσχημα πῶς πάει (ἐνόησεν ὅτι ἡ δουλεία, ἦτοι ἡ ὑπόθεσις, δὲν βαδίζει ἐπ' αἰσίαις), γυναῖκα μου σηκῶθε (ἡ γυναῖκα μου ἐσηκώθη) κτλ. ³⁾). Ἡ παράλειψις γίνεται καὶ ἐν τῇ γενικῇ, οἷον μίαν κι ἄλλο φότι τρώγινανε, πάππος χαχάλεψε παλαρέας ἔσ σὰ γυρίες (καὶ ἄλλοτε ἐνῶ ἔτρωγον, ὁ πάππος ἐψηλάφησεν εἰς τὰ πέριξ τῆς παλαρέας, ἦτοι τῆς τραπέζης ⁴⁾), ξέρω γυνάκας μου τὰ δᾶβολοσύνες (γνωρίζω τῆς γυναικός μου τὰς πανουργίας ⁵⁾). Τὸ φαινόμενον τοῦτο, μὴ δυνάμενον νὰ ἐρμηνευθῆ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ, ἐρμηνεύεται κατ' ἐπίδρασιν τῆς Τουρκικῆς, ἡ ὁποία στερεῖται ἄρθρου, Ἐν τῷ ἀνωτέρω παραδείγματι χαχάλεψε παλαρέας ἔσ σὰ γυρίες (κατὰ λέξιν:

¹⁾ Lautlech. σελ. 77.

²⁾ Π6. Γ. Ν. Χατζιδάκι, Ἀκαδημ. Ἀναγνώσμ. 1, 280.

³⁾ Πρ6. Ἀρχαῖον Πόντου, ἐν Ἀθήναις 1928, τόμ. 1, 185—190, ὅθεν ἐλήφθησαν αἱ φράσεις ἐκ παραμυθίου.

⁴⁾ ἄνωτ. σελ. 186.

⁵⁾ ἄνωτ. σελ. 190.

ἔψηλάφησε τραπέζης εἰς τοὺς γύρους) ἀξία παρατηρήσεως καὶ ἡ θέσις τῆς γενικῆς κτητικῆς κατὰ μετάφρασιν τοῦ Τουρκικοῦ *sofranin kenarlara* (τραπέζης εἰς τοὺς γύρους).

Πολλάκις ἡ ἔναρθρος ὀνομαστικὴ τῶν οὐδετέρων λέγεται ἀντὶ τῆς κλητικῆς, οἷον ἔλα, τὸ παιδί μ' (ἔλα, παιδί μου), ποῖσον ἄτο, τὸ παιδί μ' (κἄμε το, παιδί μου) κτλ. Ἐν ταῖς ἐκφράσεσι ταύταις ἡ ὀνομαστικὴ κυρίως ἔκειτο ὡς παράθεσις τῆς κλητικῆς ἐσού, ὥστε αἱ πλήρεις κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἔλα ἐσού, τὸ παιδί μ' (ἔλα σύ, ὁ ὁποῖος εἶσαι τὸ παιδί μου), ποῖσον ἄτο ἐσού, τὸ παιδί μ' (κἄμε το σύ, ὁ ὁποῖος κτλ.), κατόπιν δὲ παραλειφθέντος τοῦ ἐσού ἡ ὀνομαστικὴ ἐτέλεσε τὰ τῆς κλητικῆς ¹⁾.

Ὡς πρὸς τὴν συντακτικὴν χρῆσιν τοῦ ἄρθρου ἀξία παρατηρήσεως εἶναι ἡ ἐπανάληψις αὐτοῦ πρὸ τοῦ οὐσιαστικοῦ, ὅταν τοῦτο ἀκολουθῇ τὸν ἐπιθετικὸν προσδιορισμόν, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις ἰδιώμασι τῆς νέας Ἑλληνικῆς συμβαίνει ²⁾, οἷον ὁ κωφὸν ὁ βασιλέας, ὁ μαῦρον ὁ κύρι μ' (ὁ δυστυχῆς ὁ πατήρ μου), ἡ μάρ'σσα ³⁾ ἡ μάμμα μ' (ἡ δυστυχῆς ἡ μήτηρ μου), ὁ τεμορτοῆς ὁ Κώστας (ὁ σιδηρουργὸς ὁ Κ.), ὁ μικρὸν ὁ Λευτέρτις (ὁ μικρὸς ὁ Ἐλευθέριος) κτλ., ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ ἐπώνυμου, οἷον ὁ Αἰζαρον ὁ Μολυβᾶς, ὁ Γιάννης ὁ Χαϊτᾶς, ὁ Δημήτρις ὁ Μουμισῆς, ὁ Χαλκοῦτινον ὁ Σέριον κτλ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ὁμοῦ περιπτώσει ἡ ἐπανάληψις εἶναι φαινομενικὴ, κυρίως δ' εἰπεῖν προσθήκη γίνεται πρὸ τοῦ κυρίου ὀνόματος, ἰδοὺ δὲ διατί. Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἐξεφέροντο τὰ μὲν κύρια ὀνόματα ἄνευ ἄρθρου, τὰ δὲ ἐπώνυμα μετ' ἄρθρου, οἷον Ἰωάννης ὁ Κατζᾶς, Βασίλειος ὁ Γλαβᾶς, Νικηφόρος ὁ Οὐρανός ⁴⁾, Βασίλειος ὁ Καματερός, Γεώργιος ὁ Κορηνίτης, Νικηφόρος ὁ Καλλονᾶς ⁵⁾ κλπ. Τοῦτο συνέβαιεν οὐ μόνον ἐν Βυζαντίῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Πόντῳ. Ἐν τοῖς ἀνωτέρω μνημονευθεῖσιν Actes de Vazélon τοῦ Ouspensky ὑπάρχει πλῆθος ὀνομάτων ἐκφερομένων ὁμοίως, οἷον Ἰωάννης ὁ Μαστορόπουλλες, Θεόδωρος ὁ Πολεμάρχης, Βασίλειος ὁ Σαπούνας, Ξένος ὁ Λυκούδης, Ρωμανός ὁ Μαρινᾶς, Κυριαζῆς ὁ Μουγαλιτᾶς, Θεό-

¹⁾ Πβλ. Γεωργίου Ἀναγνωστοπούλου, Περὶ τοῦ ἄρθρου ἐν «Ἀθηνᾶ» 34 (1929) σελ. 220.

²⁾ Ἀναγνωστόπ., ἀνωτ. σελ. 217.

³⁾ Τοῦτο εἶναι ἐξηλλοιωμένος τύπος τοῦ *μαί'ρισσα*, τοῦ ὁποίου μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ἐπιτόνου *ι* ἀπεβλήθη καὶ τὸ $v = \beta$ ὡς δυσευκρίνητον.

⁴⁾ Ἰδ. Κεθρην. (ἔκδ. Βόννης) Α, 751, 16. Β, 452, 2 καὶ 454, 14.

⁵⁾ Ἰδ. τοὺς μετὰ Θεοφάν. (ἔκδ. Βόννης) 369, 9, 10 καὶ 12.

δωρος ὁ *Τσιμπρικᾶς*, *Μανουήλ ὁ Καρμούτης*, *Θεόδωρος ὁ Ζιγανίτας*, *Ἰωάννης ὁ Κοιτὸς*¹⁾ κλπ. Αὐτὴ λοιπὸν ἦτο ἀρχαϊόθεν ἡ κανονικὴ ἐκφορὰ τῶν κυρίων ὀνομάτων μετὰ τῶν ἐπωνύμων, βραδύτερον δὲ ἐτέθη, τὸ ἀρθρον καὶ πρὸ τοῦ κυρίου ὀνόματος κατὰ τὸν νόμον τῆς ἐνάρθρου ἐκφορᾶς τοῦ οὐσιαστικοῦ μετὰ τοῦ ἐπομένου ἐνάρθρου ἐπιθέτου.

Συγκριτικὸς βαθμὸς ἐπιθέτου καὶ δεύτερος ὅρος συγκρίσεως.

Οἱ βαθμοὶ τῶν ἐπιθέτων δὲν δηλοῦνται δι' ἰδιαιτέρων παραθετικῶν τύπων. Ἐλάχιστα συγκριτικὰ διεσώθησαν ἐκ τῆς ἀρχαίας, οἷον ἀνώτερος, ἀπανώτερος, καθώτερος (κατώτερος), καλλίων καὶ παρὰ τοῦτο καλλίτερος, μειζότερος παρὰ τὸ ἀμάρτυρον μείζων, μικρότερος καὶ εἰ τι ἄλλο, ὑπερθετικὸν δὲ οὐδέν, καθόσον γνωρίζω. Νῦν τὰ παραθετικά σχηματίζονται περιφραστικῶς τὸ μὲν συγκριτικὸν διὰ τοῦ ἄλλο ἢ καὶ ἄλλο σὺν τῷ θετικῷ, τὸ δὲ ὑπερθετικὸν διὰ τοῦ πολλὰ σὺν τῷ θετικῷ, οἷον

ἔμορφος, ἄλλο ἢ καὶ ἄλλο ἔμορφος, πολλὰ ἔμορφος,
καλός, ἄλλο ἢ καὶ ἄλλο καλός, πολλὰ καλός,
ἄξιος, ἄλλο ἢ καὶ ἄλλο ἄξιος, πολλὰ ἄξιος.

Ἐν τῷ συγκριτικῷ καὶ ἄλλο τὸ καὶ εἶναι ἐπιτακτικόν, τὸ δὲ ὄλον καὶ ἄλλο δηλοῖ οἷον εἰ προσθήκην δευτέρου βαθμοῦ εἰς τὸ θετικόν, ἦτοι ἔμορφος καὶ κατὰ ἓνα εἶ βαθμὸν ἔμορφος, ὃν δεύτερον βαθμὸν νοεῖται στερούμενος ὁ πρὸς ὃν γίνεται ἡ σύγκρισις.

Τὸ ἄλλο ἐν τῇ ἐπιρρηματικῇ σημασίᾳ τοῦ εἶναι, ἐπὶ πλέον, ἀκόμη, ἴσως θὰ ἠδύνατέ τις νὰ εἶπη, ὅτι εἶναι λείψανον τῆς ἀρχαίας χρήσεως τοῦ ἄλλος μετὰ ὁμοίας σχεδὸν ἐννοίας, ὡς παρ' Ἡροδότῳ 4, 54 μετὰ δὲ τούτους πέμπτος ποταμὸς ἄλλος, παρὰ Σοφοκλεῖ Ἀντιγ. 1295 κακὸν

¹⁾ Ἐκ τῶν ἐπωνύμων *Μουγαλιτᾶς*, *Τσιμπρικᾶς*, *Καρμούτης*, *Ζιγανίτας* καὶ *Κοιτὸς* ἐπλάσθησαν καὶ τοπωνύμια *Μουγαλιτὰ* (ἢ), *Τσιμπρικὰ* (τοῦ), *Καρμούτι* (τό), *Ζιγανίτα* (τοῦ) ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ *Χαλδίας* καὶ *Κοιτοῦ* (τοῦ) ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ *Τραπεζούντος*. Ταῦτα ἦσαν χωρία Ἑλληνικὰ μέχρι τῆς ἐπ' ἐσχάτων ἐκρίζωσεως ἐκείθεν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἀντιστρόφως δὲ πολλὰ τῶν φερομένων αὐτόθι ἐπωνύμων προέρχονται: ἐξ ὀνομάτων δηλούντων τὸν κάτοικον χωρίου ἢ ἐπαρχίας, οἷον *Ἰωάννης ὁ Πελαγιώτης* (*Πελαγία - Παλαῖα*), *Βασίλειος ὁ Χάλδης* (*Χαλδία*), *Ῥωμανὸς ὁ Λουβερίτης* (*Λουβερά*), *Ἰωάννης ὁ Ματζουκαῖτης* (*Ματζούκα*), *Γεώργιος ὁ Χαγῆς* (*Χαγία* καὶ κατόπιν τουρκιστὶ *Χαμρι-Κιοῦ*), *Ἀβράμιος ὁ Ζαβεριώτης* (*Ζαβερῖ*), *Θεοφιανὸς ὁ Ζιμονίτης* (*Ζίμονα*), *Λέων ὁ Ζιγανίτης* (*Ζίγανα*).

τόδε ἄλλο δεύτερον βλέπω τάλας. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τοιαύτη χρῆσις εἶναι σφόδρα περιωρισμένη καὶ δὴ μόνον μετὰ ἀριθμητικῶν τακτικῶν, διὰ τοῦτο ὀρθώτερον νομίζω νὰ ὀρμηθῶμεν ἐκ τῆς καὶ ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ χρήσεως τοῦ ἄλλος ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς προσθήκης, οἷον ἄλλος πάλιν αὐτός, ἄλλος χωριάτης αὐτός, ἄλλο κακὸ αὐτὸ κττ. Τὸ ἄλλος τοῦτο τῆς κοινῆς, τὸ δηλοῦν προσθήκην δευτέρου ἢ τρίτου ἢ πολλοστοῦ ὁμοειδοῦς προσώπου ἢ πράγματος εἰς τὰ προηγούμενα, μετέστη ἐν τῇ Ποντικῇ διαλέκτῳ εἰς τὴν χρῆσιν τῆς δηλώσεως ἐν ὑπερτέρῳ βαθμῷ τῆς διὰ τοῦ ἐπιθέτου δηλουμένης ιδιότητος. Πῶς συνέβη τοῦτο; Τὴν ἀπάντησιν δίδει ἡ Τουρκικὴ γλῶσσα.

Ἀληθῶς ἐν αὐτῇ τὸ μὲν συγκριτικὸν ἐκφέρεται περιφραστικῶς διὰ τοῦ daha σὺν τῷ θετικῷ, τὸ δὲ ὑπερθετικὸν διὰ τοῦ çok σὺν τῷ θετικῷ. Καὶ τὸ μὲν daha σημαίνει ἀκόμη, περισσότερο, καὶ ἄλλο, τὸ δὲ çok πολύ. Κατὰ ταῦτα, τὸ ἀνωτέρω πρῶτον παράδειγμα μεταφράζεται ἐν τῇ Τουρκικῇ güzel, daha güzel, çok güzel, ἤτοι: ὠραῖος, περισσότερο ὠραῖος, πολὺ ὠραῖος, ἀντὶ δὲ τοῦ περισσότερον ὠραῖος δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν καὶ ἄλλο ὠραῖος, διότι καὶ τοῦτο σημαίνει τὸ daha. Λοιπὸν καὶ ἐντεῦθεν καὶ διὰ τὴν καὶ ἐν ἄλλαις φράσεσι συνωνυμίαν τοῦ daha, οἷον daha al=πάρω καὶ ἄλλο, daha ver=δώσω καὶ ἄλλο, daha ic=πίε καὶ ἄλλο, daha yé=φάγε καὶ ἄλλο κττ., προσέλαβε τὸ ἄλλο τὴν σημασίαν τοῦ συγκριτικοῦ πλέον, περισσότερο, καταστάν ἰσοδύναμον πρὸς τὸ τῆς κοινῆς πιά. Τὴν ἐπίδρασιν τῆς Τουρκικῆς μχρτυρεῖ καὶ ἑτέρα σημασιολογικὴ χρῆσις τοῦ ἄλλο. Ἐπειδὴ τὸ daha σημαίνει καὶ συνέχειαν πράξεώς τινος, οἷον daha bakior=ἀκόμη κοιτάζει, daha uyuyor=ἀκόμη κοιμάται, daha veriyor ἀκόμη δίδει, daha yaziyor=ἀκόμη γράφει κτλ., διὰ τοῦτο ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ τὸ ἄλλο πρὸς δήλωσιν τῆς συνεχείας πράξεως. Οὕτω λέγεται ἐν τῷ ἰδιώματι Ὁφεις ἄλλο κλαίει τὸ γαργέλλι (ἀκόμη κλαίει τὸ παιδίον) καὶ ἐν ἄλλοις ἰδιώμασιν ἄλλο εὐτάς ἀτο;—ἄλλο ἢ εὐτάγ' ἀτο (τὸ κάμνεις πλέον;—δὲν τὸ κάμνω πλέον), ἄλλο πὰς;—ἄλλο ἢ πὰω (πηγαίνεις πλέον;—δὲν πηγαίνω πλέον) κτλ. κατὰ μετάφρασιν τῶν Τουρκικῶν daha yapıormisin?—daha yapmam, daha gitiormisin?—daha gitmem.

Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ δευτέρου ὄρου τῆς συγκρίσεως παρατηροῦμεν δύο τρόπους ἐκφορᾶς. Κατὰ τὸν πρῶτον ὁ δεῦτερος ὄρος ἐκφέρεται ὡς καὶ ἐν τῇ κοινῇ Ἑλληνικῇ κατ' αἰτιατικὴν μετὰ τῆς προθέσεως ἄς (ἀπό), οἷον ἐν τῷ ἰδιώματι Ἄμισσὺ τὸ δικό σου ἐνὶ ἄς σὸ δικό μου ἄλλο καλὸ (τὸ ἰδικόν σου εἶναι ἀπὸ τὸ ἰδικόν μου καλύτερον), πολλαχοῦ τοῦ

Πόντου ἀτὸς ἄς σοὶ δὺς' ἔτον κι ἄλλο ἄξιος (αὐτὸς ἀπὸ τοὺς δύο ἦτο ἀξιώτερος). Κατὰ τὸν δευτέρου ἢ σημασία τῆς ὑπεροχῆς δηλοῦται διὰ μόνης τῆς αἰτιατικῆς τοῦ δευτέρου ὄρου ἐκφερομένου μετὰ τῆς προθέσεως ἄς, ἐνῶ τὸ ἐπίθετον μένει ἐν τῷ θετικῷ βαθμῷ. Οὕτω λέγεται πολ-
 λαχοῦ ἐγὼ ἄς ἐκεῖνον τρανὸς εἶμαι (ἐγὼ ἀπὸ ἐκεῖνον μεγάλος εἶμαι, ἦτοι μεγαλύτερος), ἀτὸς ἄς ἐμᾶς παλληκάρτις ἐν' (αὐτὸς ἀπὸ ἡμᾶς ἀνδρείος εἶναι, ἦτοι ἀνδρειότερος), ἐγὼ ἄς ἐκεῖνον πολλὰ ἐξέρω (ἐγὼ ἀπὸ ἐκεῖνον πολλὰ ἤξεύρω, ἦτοι περισσότερα), ἐν Ἀμισῶ ἄς ἀτὸ καλὸ τόπο νὰ εὔρω ἢ κὲ πορῶ (ἀπὸ αὐτὸν καλὸν τόπον νὰ εὔρω δὲν ἵμπορῶ, ἦτοι καλύτερον). Ὁ τρόπος οὗτος εἶναι κατὰ λέξιν μετάφρασις τῆς Τουρκικῆς συντάξεως, ἐν ἣ ὁ δεύτερος ὄρος ἐκφέρεται κατ' αἰτιατικὴν μετὰ τῆς προθέσεως dan ἢ den ἐπιτασσομένης αὐτῆ. ἐνῶ τὸ ἐπίθετον μένει ἐν τῷ θετικῷ βαθμῷ. Οὕτω λέγεται ben ondan büyük imi (ἐγὼ ἀπὸ ἐκεῖνον μεγάλος εἶμαι), ben ondan çok biliorum (ἐγὼ ἀπὸ ἐκεῖνον πολλὰ γνωρίζω) κτλ. Ἡ τουρκίζουσα αὕτη σύνταξις τῆς διαλέκτου φαίνεται καὶ ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ρήματος τιθεμένου ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐν τέλει τῆς προτάσεως καθὼς ἐν τῇ Τουρκικῇ. Δὲν λέγεται καὶ ἀντιστρόφως ἐγὼ εἶμαι τρανὸς ἄς ἐκεῖνον, ἐγὼ ἐξέρω πολλὰ ἄς ἐκεῖνον.

Πρὸς δὴλωσιν δὲ ὅτι πρόσωπόν τι ἢ πρᾶγμα ἔχει ἰδιότητά τινα ἐν ὑπερτάτῃ βαθμῷ σχετικῶς πρὸς πάντα τὰ ὁμοειδῆ πρόσωπα ἢ πράγματα ὁ δεύτερος ὄρος ἐκφέρεται κατὰ γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ ἐπιθέτου ὄλος ἄλλοτε μὲν ἀπλήν, ἄλλοτε δὲ κατ' ἀναλογικὴν ἐπίδρασιν τοῦ συγκριτικοῦ μετὰ τῆς προθέσεως ἄς, οἷον ὄλων ὁ μικρόν ἢ ἄς ὄλων ὁ μικρόν (ὁ μικρότερος ὄλων), ὄλων ὁ τρανὸν ἢ ἄς ὄλων ὁ τρανὸν (ὁ μέγιστος ὄλων), ὄλων παλληκάρτις ἢ ἄς ὄλων παλληκάρτις (ὁ ἀνδρειότατος ὄλων). Καὶ ἐνταῦθα ἢ σημασία τῆς ἀπολύτου ὑπεροχῆς δηλοῦται διὰ μόνης τῆς ἐμπροθέτου γενικῆς, ἐνῶ τὸ ἐπίθετον μένει ἐν τῷ θετικῷ βαθμῷ κατὰ τὴν Τουρκικὴν σύνταξιν, ὡς hepsinden küçük (ὄλων ὁ μικρός), hepsinden büyük (ὄλων ὁ μεγάλος). Ἐνίοτε κατ' ἐπίδρασιν τοῦ δευτέρου ὄρου τῆς συγκρίσεως ἀντὶ γενικῆς τίθεται αἰτιατικὴ πάλιν μετὰ τοῦ ἄς, οἷον ἄς ὄλις ὁ μικρόν, ἄς ὄλις ὁ τρανὸν (ἀπὸ ὄλους ὁ μικρός, ἀπὸ ὄλους ὁ μεγάλος).

Ἐσύνδειτοι προτάσεις.

Πολλάκις ἐκφέρονται προτάσεις κατὰ παράταξιν ἄνευ οὐδενὸς συνδέσμου, ἐνῶ ἢ ἔννοια ἀπαιτεῖ νὰ ἐκφέρονται ἢ κατὰ παράταξιν μετὰ

τοῦ συμπλεκτικοῦ καὶ ἢ καθ' ὑπόταξιν ὡς εἰδικαί, ἀναφορικά καὶ τελικαὶ προτάσεις, οἶον

ἐπῆεν ἐστάθεν ἀπάν' ὅς σὴ σιράταν (ἐπῆγεν ἐστάθη ἐπάνω εἰς τὸν δρόμον) ἀντὶ ἐπῆεν καὶ ἐστάθεν κτλ.

ἐπῆεν ἔγκεν ἀτο (ἐπῆγε τὸ ἔφερε) ἀντὶ ἐπῆεν καὶ ἔγκεν ἀτο.

ἐξέρω ἄς ἐκεῖνον πλέα ψέματα λέγω (ἠξεύρω ἀπὸ ἐκεῖνον περισσότερα ψέματα λέγω) ἀντὶ ἐξέρω ντὸ λέγω ἄς ἐκεῖνον πλέα ψέματα (ντὸ=ὅτι).

ἐξέρτις ἄς ἐκεῖνον τρανὸς εἶμαι (ἠξεύρεις ἀπὸ ἐκεῖνον μεγαλύτερος εἶμαι) ἀντὶ ἐξέρτις ντὸ εἶμαι ἄς ἐκεῖνον τρανός.

ἐέντον δύο ἡμέρας ¹⁾ μὲ τὰ τρυπημένα τ' ὀρατᾶρά λίσκουμαι (ἔγινε δύο ἡμέραι μὲ τὰς τρυπημένας κάλτσας γυρίζω, ἀντὶ ἔγιναν δύο ἡμέραι ποῦ γυρίζω κτλ.).

δέβα τέρεν (πήγαινε βλέπε) ἀντὶ δέβα νὰ τερῆς.

δέβα ἔπαρ' (πήγαινε πᾶρε) ἀντὶ δέβα νὰ παίρτις (παίρτις).

ἔλα φά (ἔλθε φάγε) ἀντὶ ἔλα νὰ τρώς.

σκοῦ δέβα (σῆκω πήγαινε) ἀντὶ σκοῦ νὰ πᾶς.

Ἡ σύνταξις αὕτη εἶναι τῆς Τουρκικῆς. Αἱ ἀνωτέρω φράσεις περιφέρονται ἐκ τῶν ἀντιστοίχων Τουρκικῶν :

gitdi yolun üzerine oturdu (ἐπῆγεν ἐπὶ τοῦ δρόμου ἐκάθισεν).

gitdi getirdi (ἐπῆγεν ἔφερεν).

biliorum ondan daha çok yalan söyliyorum (ἠξεύρω ἀπὸ ἐκεῖνον ἀκόμη περισσότερα ψέματα λέγω).

biliorsun ondan daha büyük im (ἠξεύρεις ἀπὸ ἐκεῖνον μεγαλύτερος εἶμαι).

iki gün dür yirtik çorap ile geziorum (εἶναι: δύο ἡμέραι μὲ ξεσχισμένας κάλτσας περιφέρομαι).

git bak (πήγαινε ἰδέ).

git al (πήγαινε πᾶρε).

gel ye (ἔλα φάγε).

kalk git (σῆκω πήγαινε).

Ἄλλοτε πάλιν κατόπιν προτάσεως κυρίας, ἦς τὸ ῥῆμα δηλοῖ κίνησιν καὶ ἐκφέρεται καθ' ὑποτακτικὴν μετὰ τοῦ ἄς, ἀκολουθεῖ κατὰ παράταξιν ἀσύνδετος πρότασις ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τελικὴν, οἶον ἄς πάγω

¹⁾ Τὸ ἐέντον δύο ἡμέρας εἶναι μετὰφρασις τοῦ Τουρκικοῦ iki gün oldou (δύο ἡμέραι ἔγινε).

ἐλέπω (ἄς πηγαίνω βλέπω), ἄς ἔρχομαι τερω̄ (ἄς ἔρχομαι βλέπω) κτλ. ἀντὶ ἄς πάγω νὰ ἐλέπω, ἄς ἔρχομαι νὰ τερω̄. Ἡ παρακелευσματικὴ ὑποτακτικὴ τίθεται μὲν κατ' ἀνάγκην κατ' ἐνεστῶτα, διότι δὲν ἔχει ἀόριστον ἢ ἔγκλισις αὐτῆ, ἀλλ' ἐνεστῶς ἰσοδυναμεῖ καὶ πρὸς ἀόριστον. Καὶ ἡ σύνταξις αὐτῆ εἶναι κατ' ἐπίδρασιν τῆς Τουρκικῆς, ἐν γὰρ ἐκφέρονται κατὰ τὴν παρακелευσματικὴν ἔγκλισιν δύο προτάσεις παρατατικῶς καὶ ἀσυνδέτως, τῶν ὁποίων ἡ δευτέρα ἰσοδυναμεῖ πρὸς τελικὴν, ὡς. giteim bakaim (ἄς πάω ἄς ἴδω), geleim bakaim (ἄς ἔλθω ἄς ἴδω). Οὕτω δ' ἀκριβῶς λέγεται καὶ ἐν Ἀμισῶ ἄς πάω ἄς φέρω, ἀλλ' ἀλλαχοῦ τοῦ Πόντου ἀπεισιωπήθη κατ' ἀνομοίωσιν τῶ ἄς τῆς δευτέρας πρὸς τελικὴν ἰσοδυναμούσης προτάσεως, οὕτω δ' ἔμεινε τὸ ρῆμα ἐντελῶς μετέωρον ἀνευ οὐδενὸς στηρίγματος.

Ἐνταῦθα ὡσαύτως ἐξεταστέα καὶ ἄλλη τις πρότασις ἰσοδυναμοῦσα μὲν πρὸς τελικὴν, ἐκφερομένη δὲ ὡς ἀνεξάρτητος καθ' ὑποτακτικὴν παρακелευσματικὴν μετὰ τοῦ ἄς, ὅταν ἐν τῇ κυρίᾳ προτάσει ὑπάρχῃ προστακτικὴ, ὡς. ἔπαρ' ἄς ἐλέπωμε (πᾶρε ἄς βλέπωμεν), πὲ ἄς τερω̄ (εἰπὲ ἄς βλέπω), νούντισον ἄς τεροῦμεν (σκέψου ἄς βλέπωμεν), δῶσ' με τιδὲν ἄς τρώγω (δῶσε μοι τι ἄς τρώγω), ἦντῶν θ' εὐτάς ποῖσον ἄς τεροῦμε (ἔ,τι θὰ κάμης κάμε ἄς βλέπωμεν), στεῖλον ἄτον ἄς ἔρται (στελλέ τον ἄς ἔρχεται) κτλ. Αἱ προτάσεις αὗται θὰ ἐλέγοντο ἐν τῇ κοινῇ οὕτω: πῶρε νὰ ἰδοῦμε, πὲς νὰ ἰδῶ, σκέψου νὰ ἰδοῦμε, δῶσε κάτι νὰ φάγω, ἔ,τι θὰ κάμης κάμε νὰ ἰδοῦμε, στελλέ τον νὰ ἔλθῃ. Καὶ ἐν τῇ Τουρκικῇ, ἐξ ἧς ὠρμήθη ἡ σύνταξις αὐτῆ, τὴν κατὰ προστακτικὴν ἐκφερομένην κυρίαν πρότασιν ἀκολουθεῖ ἔγκλισις παρακелευσματικὴ. Κατὰ ταῦτα αἱ ἀνωτέρω Ἑλληνικαὶ φράσεις εἶναι κατὰ λέξιν μεταφρασμέναι ἐκ τῶν Τουρκικῶν al bakalim (πᾶρε ἄς ἴδωμεν), de bakalim (εἰπὲ ἄς ἴδωμεν), duşun bakalim (σκέψου ἄς ἴδωμεν), ver birşey yeim (δῶσε κάτι ἄς φάγω) κτλ.

Ἐξηρητημέναι προτάσεις.

Ἐν τοῖς ἐπομένοις θὰ ἐρευνήσωμεν οὐχὶ πάσας τὰς ἐξηρητημένας προτάσεις τῆς διαλέκτου, ἀλλὰ μόνον ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀξίαι ἐρεύνης ἕνεκα τοῦ ἰδιωματικοῦ αὐτῶν χαρακτήρος, δι' οὗ διαστέλλονται τῶν τῆς κοινῆς.

Τελικαὶ προτάσεις.

Αἱ τελικαὶ προτάσεις ἐκφέρονται μετὰ τοῦ τελικοῦ συνδέσμου ἰὰ κατὰ ποικίλους τρόπους,

1) Ἐν τῇ κυρίᾳ προτάσει ὑπάρχει ἐνεστώσ, ἐν τῇ τελικῇ τίθεται ἐνεστώσ τῆς ὑποτακτικῆς, οἷον *θέλω νὰ ἐλέπω σε* (θέλω νὰ σὲ βλέπω). Ὁ ἐνεστώσ οὗτος ἀναπληροῖ καὶ τὸν ἀόριστον, ὥστε ἡ πρότασις πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται ἄλλοτε μὲν *θέλω νὰ σὲ βλέπω*, ἄλλοτε δὲ *θέλω νὰ σὲ ἴδω*. Δῆλον ὅτι ἡ μὲν δι' ἐνεστώτος ἐρμηνεία εἶναι ἀναγκαία, ὅταν ἡ πρᾶξις νοῆται ὡς κατὰ παράταξιν γινομένη, ἡ δὲ δι' ἀορίστου, ὅταν νοῆται στιγμιαία. Αἴτιον δὲ τῆς διπλῆς ταύτης τοῦ ἐνεστώτος χρήσεως εἶναι ὅτι ἡ ὑποτακτικὴ δὲν ἔχει ἀόριστον.

2) Ἐν τῇ κυρίᾳ προτάσει ὑπάρχει παρατατικός, καὶ ἐν τῇ τελικῇ τίθεται ἀναλογικῶς παρατατικός, οἷον *εἶχα νὰ ἔτρωγα, ἐξέρω νὰ ἐποίηνα* (ἤξευρον ἵνα ἐποιέουν), *κ' ἐπόρω νὰ ἐπίστευα* (δὲν ἠδυνάμην ἵνα ἐπίστευον). Ἐνῶ ἐν τῇ κοινῇ Ἑλληνικῇ κανονικῶς πρὸς δῆλωσιν τῆς κατὰ παράταξιν ἐν τῷ παρελθόντι ἐνεργείας ἀρκεῖ μόνος ὁ παρατατικός τῆς κυρίας προτάσεως, ἡ δὲ ἐνέργεια τῆς τελικῆς δηλοῦται ὡς στιγμιαία ἐν τῷ παρελθόντι δι' ἀορίστου τῆς ὑποτακτικῆς, οἷον *εἶχα νὰ φάγω, ἤξευρα νὰ κάμω*, δὲ *μποροῦσα νὰ πιστεύσω*, ἐν τῇ Ποντικῇ διαλέκτῳ πάντως κατ' ἐπίδρασιν τῆς κυρίας προτάσεως ἡ κατὰ παράταξιν ἐνέργεια δηλοῦται καὶ διὰ τῆς τελικῆς. Τὸ τοιοῦτον σπανίως συμβαίνει καὶ ἐν τῇ κοινῇ, οἷον

*δὲν εἶχες μάννα κι ἀδελφή, δὲν εἶχες καὶ γυναῖκα
γιὰ νὰ σ' ἐκλαιγαν¹⁾.*

Διαφέρει ἡ σύνταξις, καθ' ἣν πρὸς δῆλωσιν ἐπιθυμίας ἀπραγματοποιήτου τίθεται παρατατικός ἐν τε τῇ κυρίᾳ καὶ τῇ τελικῇ, οἷον *μακάρι νὰ εἶχα γιὰ νὰ σοῦ ἔδωκα, ἤθελα νὰ ἤμουν πλούσιος, ἔπρεπε νὰ ἤμουν κ' ἐγὼ ἐκεῖ γιὰ νὰ βλέπες τί θὰ γινότανε²⁾!*

Ἡ σύνταξις αὕτη εἶναι νέα. Ὑπῆρχε μὲν καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ὁμοίαις, οἷον *ἐχοῖν σε Πηγάσου ζεῦξαι πτερόν, ὅπως ἐφαίνου τοῖς θεοῖς τραγικώτερος* (Ἄριστοφ. *Εἰρ.* 135), *σὲ ἐχοῖν ἡμῖν συγχορεῖν . . . ἵνα συνουσία ἐρίγνετο* (Πλάτ. *Πρωτ.* 335 C), ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν παραδειγμάτων φαίνεται, τοῦτο συνέβαινε, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ δηλωθῇ ὅτι θὰ ἐρίγνετο ἢ ἠδύνατο νὰ γίνη τι, ἂν πρότερον συνέβαινε γεγονός τι ἀναγκαῖον πρὸς τοῦτο.

3) Ἐν τῇ κυρίᾳ προτάσει ὑπάρχει ἀόριστος, ἐν τῇ τελικῇ τίθεται

¹⁾ Π6. Ἀχιλλ. Τζαρτζάνου, *Νεοελληνικὴ σύνταξις*, ἐν Ἀθήναις 1919 σελ. 260

²⁾ Π6. Α. Τζάρτζ. ἀνωτ.

ἢ ἐνεστῶς τῆς ὑποτακτικῆς πρὸς ἀόριστον ἰσοδυναμῶν ἢ παρατατικῆς. Τὸ πρῶτον συμβαίνει, ὅταν εἶναι ἀνάγκη ἢ ἐνέργεια νὰ δηλωθῇ ἐν τῷ παρόντι, οἷον ἔστειλα ἄτον νὰ φέρῃ νερόν (τὸν ἔστειλα νὰ φέρῃ νερόν¹), τιδὲν ἄε εὔρα νὰ τρώγω (τίποτε δὲν εὔρον νὰ τρώγω), τὸ δεύτερον δέ, ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ δηλωθῇ ἐν τῷ παρελθόντι, οἷον ἔστειλα τον νὰ ἐφέρῃ² νερόν (τὸν ἔστειλα ἵνα ἐφερε²) νερόν), τιδὲν ἄε εὔρα νὰ ἔτρωγα (οὐδὲν εὔρον ἵνα ἔτρωγον), ἐκάτισεν ν' ἀναπάγουτον (ἐκάθισεν ἵνα ἀνεπαύετο), ἐρχίνεσεν νὰ τραγῶδ' ἔνεν (ἤρχισεν ἵνα ἔτραγῶδει), τιδὲν ἄε ἐπύρεσα νὰ ἐποίνα (οὐδὲν ἠδυνήθην ἵνα ἐποίουν), ἐπῆγεν νὰ ἐπαίρ' ἔνεν ἀτο (ἐπῆγεν ἵνα τὸ ἐπαίρην), ἄε ἐπόρεσεν ξάι νὰ ἐκοιμούτου (δὲν ἠδυνήθη καθόλου ἵνα ἐκοιμάτο) κτλ. Καὶ αὕτη μὲν εἶναι ἡ κανονικὴ ἐκφορά, ἐνίοτε ὅμως τίθεται καὶ κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἐνεστῶς πρὸς ἀόριστον ἰσοδυναμῶν, ὅταν ὁ λέγων θέλῃ νὰ προσδώσῃ μεζονα ἐνέργειαν εἰς τὰ λεγόμενα παριστώων τὸ παρελθὸν ὡς παρὲν, οἷον ἐπέγ' ἔνεν ἄε σὸ χωράφ' νὰ σπέρῃ (ἐπήγγαιεν εἰς τὸ χωράφι νὰ σπέρνῃ).

Ἐν τῷ ἰδιώματι Ἀμισοῦ συμβαίνει τι τὸ περίεργον. Ἄν ἐν τῇ κυρίῃ προτάσει ὑπάρχῃ ἀόριστος, τίθεται καὶ ἐν τῇ τελικῇ ἀόριστος τῆς ὀριστικῆς. Οὕτω λέγεται ἄε ἐπόρησα νὰ εἶπα— νὰ ποίκα— νὰ στίθα— νὰ ἔκοψα (δὲν ἠδυνήθην νὰ εἶπον, νὰ ἔκαμα, νὰ ἐστάθην, νὰ ἔκοψα), φοβήθη νὰ λάλησα (ἐφοβήθη νὰ ὠμίλησα), θέλησε νὰ λάγγει (ἠθέλησε νὰ ἐπήδησε), δῆβε νὰ φερε (ἀπῆλθε νὰ ἐφερε), γὰ νὰ τὸ ποίκα³ εἶπα ἄτο (τὸ εἶπον διὰ νὰ τὸ ἐποίησα), τὸν δῶκε γὰ νὰ ποίκε (ἔδωκεν αὐτῷ νὰ ἐποίησεν), ὅλα ὅσα εἶχε γὰ νὰ ἔδωκε ἄε ἤτουνε (ὅλα ἔσα εἶχε νὰ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν δὲν ἤτο, ἤτοι δὲν ἐπρόκειτο νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ὅλα) κτλ. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τίθεται μὲν ἔστιν ὅτε ἐν τῇ τελικῇ προτάσει ἀόριστος τῆς ὀριστικῆς, οἷον ἄξιον ἦν ἀκῶσαι [αὐτῶν] . . . ἵνα ἤκουσας ἀνδρῶν διαλεγομένων, οἱ νῦν σοφώτατοί εἰσιν (Πλάτ. Εὐθύδ. 304 Ε), οὐκ εἶπεν ἀρχόμενος τῆς ἀληθείας ὅτι πάντων χρημάτων μέτρον ἔστιν ὅς . . . ἵνα μεγαλοπρεπῶς καὶ πάνυ καταφρονητικῶς ἤρξατο ἡμῖν λέγειν (Πλάτ. Θεαιτ. 161 C), ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει ὅταν πρόκειται νὰ δηλωθῇ ὅτι δὲν ἔγινε τι ἐν τῷ παρελθόντι, διότι δὲν ἔγινε πρότερον ἀναγκαῖα τις πρὸς τοῦτο πράξις. Ἡ σύνταξις τοῦ ἰδιώματος Ἀμι-

¹ Τὸ νὰ φέρῃ εἶναι ἐνεστῶς, διότι ὁ ἀόριστος τοῦ ῥήματος εἶναι ἔγκα (ἤνεγκα) καὶ οὐχὶ ἐφερα, ὡς ἐν τῇ κοινῇ.

² Τὸ ἐφερε εἶνε παρατατικὸς καὶ οὐχὶ ἀόριστος.

³ Τὸ ποίκα ἐκ τοῦ (π)ποίημα ἀόριστος τοῦ ποίω=ποιῶ.

σοῦ εἶναι ὄλως διάφορος. Δι' αὐτῆς δηλοῦται ὅτι ἔγινε τι ἐν τῷ παρελθόντι, ἢ δὲ τελικῇ πρότασις ἐκφέρεται κατ' ἀόριστον τῆς ὀριστικῆς ἀντι ἐνεστώτος τῆς ὑποτακτικῆς, ὡς ἀλλαχοῦ τοῦ Πόντου.

Αἰτία τῆς παραδόξου ταύτης συντάξεως, ἤτις, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, ἐν οὐδενί ἄλλῳ ἰδιώματι τῆς Ἑλληνικῆς ἀπαντᾷ, εἶναι ἢ ἐξῆς. Πολλάκις πρότασις κατ' ἔννοιαν τελικῇ συνδέεται κατὰ παράταξιν πρὸς τὴν προηγούμενην διὰ τοῦ καί. Τοῦτο συμβαίνει εἴτε κατ' ἐνεστώτα φέρεται τὸ ῥῆμα αὐτῆς εἴτε κατ' ἀόριστον. Οὕτω λέγεται κανονικῶς πολλαχοῦ τοῦ Πόντου πρῶτον κατ' ἐνεστώτα

ἐπορῶ καὶ στέκω (ἡμπορῶ καὶ στέκομαι),
 ἐπορῶ κ' εὐτάγω (ἡμπορῶ καὶ κάμνω),
 ἐγροικῶ καὶ δεβάζω (ἡξεύω καὶ διαβάζω),
 ἐξέρω καὶ κρούω (ἡξεύρω καὶ κτυπῶ),
 εὐτάγω σε καὶ κλαίς (σὲ κάμνω καὶ κλαίεις),
 ἀρχινῶ καὶ πάγω (ἀρχίζω καὶ πηγαίνω),
 σκαλώνω καὶ νουνίζω (ἀρχίζω καὶ σκέπτομαι),
 εὐτάς με καὶ ἀρρωστῶ (μὲ κάμνεις καὶ ἀσθενῶ),
 δίγω σ' αὐτο, ἂν δὲς με ψωμῖν καὶ τρώγω (σοὶ τὸ δίδω) ἂν μοὶ δίδῃς
 ψωμὶ καὶ τρώγω),
 κατ' εὐρήκω καὶ τρώγω (κάτι εὐρίσκω καὶ τρώγω) κτλ.

ἀντὶ ἐπορῶ νὰ στέκω, ἐπορῶ νὰ εὐτάγω, ἐγροικῶ νὰ δεβάζω, ἐξέρω νὰ κρούω κτλ. τοῦ ἐνεστώτος ἰσοδυναμοῦντος πρὸς πραγματικὸν ἐνεστώτα ἢ πρὸς ἀόριστον. Κατ' ἐξαίρεσιν φέρεται καὶ τελικῇ πρότασις, οἷον ἂν φέρεις με ψωμῖν καὶ τρώγω, ἀλλὰ καὶ νὰ τρώγω (ἂν μοὶ φέρης ψωμὶ νὰ τρώγω). Ἐπειτα κατ' ἀόριστον

ἐπόρεσα κ' ἐστάθα (ἡμπόρεσα καὶ ἐστάθην),
 ἐπόρεσα κ' ἐποίηκα (ἡμπόρεσα καὶ ἔκαμα),
 ἐγροίκα' σα κ' ἐδέβασα (ἐνόησα καὶ διαβάσα),
 ἐποίηκα σε κ' ἔτρεξες (σὲ ἔκαμα καὶ ἔτρεξες) κτλ.

ἀντὶ τῶν τῆς κοινῆς ἡμπόρεσα νὰ σταθῶ, ἡμπόρεσα νὰ κάμω κτλ. Λοιπὸν κατὰ τὸ ἐπόρεσα καὶ εἶπα, ἐπόρεσα κ' ἐποίηκα, ἐπόρεσα κ' ἐστάθα ἐλέχθη καὶ καθ' ὑπόταξιν ἐπόρεσα νὰ εἶπα, ἐπόρεσα νὰ ποίκα, ἐπόρεσα νὰ στάθα. Ἀφοῦ δὲ τὸ αἰσθημα τῶν λαλούντων ἐξοικειώθη πρὸς τὴν τοιαύτην ἐκφορὰν τῆς τελικῆς προτάσεως, οὐδὲ ὄλως ἄπορον ὅτι ἢ ἀναλογία ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τὰς τελικὰς προτάσεις, αἷς δὲν ἀντιπαράκεινται αἱ κατὰ παράταξιν συνώνυμοι. Οὕτως ἐξηγεῖται τὸ φοβήθα

νά λάλησα (ἐφοβήθητι νά ὠμίλησα), θέλησε νά λίγγει (ἤθέλησε νά ἐπὶ-
δησῆ) καὶ τὰ τούτοις ἕμοια, εἰ καὶ οὐδέποτε ἐλέχθη φοβήθη καὶ λάλησα,
θέλησε καὶ λίγγει, διότι ἡ κατὰ παράταξιν σύνταξις ἀντὶ τῆς καθ'
ὑπόταξιν γίνεται, ἔταν ἐν τῇ κυρίᾳ προτάσει ὑπάρχη ὠρισμένον ῥήμα,
οὐχὶ δὲ οἰονδήποτε, τοιαῦτα δὲ ῥήματα συνήθως εἶναι τὰ σημαίνοντα τὸ
δύνασθαι, ἀρχεσθαι, ἐπίστασθαι, ποιεῖν, φέρειν, δίδειν καὶ τὰ τούτοις
ἕμοια. Ὅμοίως ἐξηκολούθησαν οἱ λαλοῦντες νά ἐκφέρωσι τὴν τελικὴν
πρότασιν καὶ ἂν ἔτι ἐν τῇ κυρίᾳ προτάσει ἕκειτο ἀντὶ ἀορίστου ἐνεστώ-
ς ἢ παρατατικῶς, οἶον

ἢ κέ πορεῖ νά τό ἴκοιμε (δὲν δύναται νά τὸ ἕκοψε),

ἢ κέ ξέρινα νά κόνωσα τοῦ λενίου τὸ νερό καὶ νά τὸ γέμισα ἄλλο
μία (δὲν ἤξευρον νά ἐξεκένωσα τῆς λεκάνης τὸ ὕδωρ καὶ νά ἐγέμισα
ἄλλην μίαν φορᾶν),

τὸ σέτερον τὸ χρέος ἦτουμε γιὰ νά μὲ μάθισετε, τὸ μόνον τὸ χρέος
πα ἦτουμε γιὰ νά σᾶς γλύτωσα (τὸ ὑμέτερον καθήκον ἦτο νά μὲ ἐδιδά-
ξατε καὶ τὸ ἐμὸν καθήκον ἦτο νά σᾶς ἔσωσα),

κανεῖς νά ἦτουμε νά μᾶς ἔροιξε ἀπέσω ἴσῃ φωτία καὶ μὲ τὸ σα-
χτάρι μας νά δῆβανε νά τὸν ἔλουσανε, νά λαρώθε (ἂν ἦτο τις νά μᾶς
ἔρριψεν ἐντὸς τῆς πυρᾶς καὶ μὲ τὴν στάχτην μας νά ἐπῆγαν νά τὸν
ἔλουσαν, ἤθελε θεραπευθῆ),

ἔλοι θέλησανε βασιλέα ἐμένα καὶ ἐσὺ ἴκ ἔσουνε νά εἶπες γιὰ θέλω
γιὰ ἴκ θέλω (ἔλοι ἤθέλησαν ὡς βασιλέα ἐμὲ καὶ σὺ δὲν ἴσο παρῶν νά
εἶπες ἂν θέλῃς ἢ δὲν θέλῃς).

Πῶσον ἐπροχώρησεν ὁ ἀναλογικὸς οὗτος ἐξομαλισμὸς μαρτυρεῖται
καὶ ἐξ ἄλλων μετὰ τοῦ νά προτάσεων μὴ τελικῶν, οἶον ὥσπου νά σα-
λεύτε (ἔως ἔτου νά ἐσαλεύθῃ, ἦτοι σαλευθῆ), μωρὰ νά γέννησε κουλού-
κια γέννησε (ἀντὶ νά γεννήσῃ μωρὰ ἐγέννησε σκυλλάκια).

Τὸ φαινόμενον τοῦτο δύναται νά ἐρμηνευθῆ καὶ ἄλλως. Τὸ γλωσσι-
κὸν τῶν λαλοῦντων αἰσθημα δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς τὴν διὰ τοῦ ἀορί-
στου τῆς κυρίας προτάσεως δῆλωσιν τῆς ἐν τῷ παρελθόντι συντελεσθεί-
σης ἐνεργείας, ὡς τοῦτο συμβαίνει ἐν τε τῇ ἀρχαίᾳ καὶ τῇ νέᾳ Ἑλλη-
νικῇ, ἀλλ' ἀπήτησεν ἐν' αὕτῃ δηλωθῆ καὶ διὰ τοῦ χρόνου τῆς τελικῆς.
Ὅτι καὶ τοιοῦτος ψυχολογικὸς λόγος συνετέλεσεν, ὥστε νά τεθῆ καὶ ἐν
τῇ τελικῇ προτάσει ἀόριστος, μαρτυρεῖ τὸ ὅμοιον φαινόμενον καὶ ἐν ἄλ-
λαις προτάσει τῆς διαλέκτου, περὶ ὧν κατωτέρω. Διὰ τοῦ ψυχολογικοῦ
τούτου λόγου ἐρμηνεύονται κατ' ἐμὴν γνώμην ὅμοιαι τελικαὶ προτάσεις
ἀπαντῶσαι εἰς κείμενα τοῦ δημόδου Βυζαντιακοῦ λόγου. Πβ. Ἀσίζ.

Κύπρου ἢ γυναῖκα ἐν κρατημένη νὰ μηδὲν ποίση ν' ἀγγρισθῆ ὁ ἄνδρας εἰς τὴν ἀσθένειάν του, ὅτι ἂν τὸν ἐποίκειν ν' ἀγγρισθῆ καὶ νὰ ἐπέθανεν, πρέπει νὰ βάλλουν ἐπάνω της ὅτι ἐσκότωσέ τον ¹⁾, Πόλεμ. Τρψάδ. στ. 248

τοῦτο καὶ μόνο γνῶριζε, ἐσὺ εἶσαι ἢ ἐλπὶς μου,
ὄπ' ἔχω, διὰ νὰ ἠμπόρεσα τὸ ἦλθα νὰ πληρώσω ²⁾,

αὐτόθι στ. 686

τῆς Πολυξένης τῆς λαμπρᾶς τὸν θροῆνον τίς νὰ γράψῃ;
εὐκαιρα νὰ κοπίαζεν ἀπὲ τὰ δέκα ἕνα
οὐ μὴ ἐδυνήθη νὰ ᾽γραφε τὸν θροῆνον τὸν ἐποίκαν ³⁾.

Ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ τῶν Ἀσιζῶν συνδέονται δύο προτάσεις τελικαί, ἡ μὲν ἐκφερομένη ἀρχαιοτροπώτερον, ἡ δὲ κατ' ἀόριστον τῆς ὀριστικῆς, ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι οἱ λαλοῦντες ἀδιαφόρως ἐποιοῦντο χρῆσιν ὅτ' ἐν τῆς ὑποτακτικῆς, ὅτ' ἐν τῆς ὀριστικῆς. Φαίνεται λοιπὸν βέβαιον ὅτι τὸ φαινόμενον ἤρχισε κατὰ τοὺς Βυζαντιακοὺς χρόνους καὶ ἐπέδωκε πολλὸ ἐν τῷ ἰδιώματι Ἀμισοῦ.

Πολλάκις ἐπὶ ἀρνήσεως ἡ τελικὴ πρότασις ἐκφέρεται μόνον μετὰ τοῦ ἀρνητικοῦ μορίου μὴ ἄνευ τοῦ συνδέσμου νά, οἶον

βοήθα με, φτωχέ, μὴ γίνουμαι ἄμον ἐσὲν (βοήθησέ με, πτωχέ, μὴ γίνω καθὼς σὺ).

νιῶσ' ἄτον, ἄλλο μ' εὐτάγγη ἄτο (κτύπησέ τον, μὴ τὸ κάμῃ πλέον) ἀντὶ νὰ μὴ γίνουμαι, νὰ μὴ εὐτάγγη ἄτο. Τοῦτο συμβαίνει κατ' ἐπίδρασιν τῆς Τουρκικῆς. Οὕτως ἡ ἀνωτέρω παροιμία βοήθα με κτλ. μεταφράζεται ὡδε: yerdim eyle bana senin kipi olmam (βοήθειαν κάμε εἰς ἐμέ, καθὼς σὺ μὴ γίνω), τοῦτο δὲ τὸ olmam (μὴ γίνω) εἶναι μοβλεκτικὸς ἀρνητικὸς τύπος τῆς παρακελευσματικῆς ἐγκλίσεως τοῦ olmak (γίγνεσθαι).

Ἵποθετικοὶ σύνδεσμοὶ καὶ ὑποθετικαὶ προτάσεις.

Αἱ ὑποθετικαὶ προτάσεις εἰσάγονται εἰς τὸν λόγον διὰ τῶν συνδέσμων ἄν, νά, ἀνίσως καί, ἄν ἔν' καί, ἄν ἔν' καὶ τό, ἄν καὶ ἄν. Καὶ περὶ μὲν

¹⁾ Κ. Σάθα, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη 6, 123.

²⁾ ἔκδ. Μαυροφρύδου σελ. 191.

³⁾ ἀνωτ. σελ. 206.

τοῦ ἄν και νά ¹⁾ οὐδεις λόγος, διότι οὐδὲν τὸ ἐξαιρετικὸν παρουσιάζου-
σιν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἄλλων εἶναι ἀνάγκη νά εἰπωμέν τινα.

Ὁ Στ. Ψάλτης ἐν τῇ μελέτῃ του περὶ ὑποθετικῶν λόγων ἀναιρῶν
τὸν Γιάνναρην γράφοντα ἐν τῇ Γραμματικῇ του ὅτι ἡ προσθήκη τοῦ
και ἐν τῷ ἀνίσως και προήλθεν ἐκ τῆς ἀνάγκης ὅπως ἐνισχυθῇ ἡ λε-
πτὸς ἄν, λέγει ὅτι ἡ προσθήκη προήλθεν ἐκ τῆς ἀνάγκης, ἣτις ἐπέ-
βαλλεν ὅπως ἐξευρεθῇ τρόπος ἵνα ἐκφρασθῇ προστιθεμένη τις ὑπόθεσις
διὰ τοῦ και χωρὶς νά θεωρηθῇ ἢ ἐκ τοῦ οὕτω σχηματιζομένου ἄν και
εἰσαγομένη πρότασις παραχωρητική. Οἱ ἀρχαῖοι παρέκαμπτον τὸν σκέ-
πελον τοῦτον παρεμβάλλοντες μεταξὺ τοῦ εἰ και και σύνδεσμόν τινα,
συνηθέστατα τὸν δέ : εἰ δὲ και συμβαίη. — "Ὅμοιοι ἐκφράσεις : ἄν ἴσως
και ἔλθῃ, ἄν τύχη και ἔλθῃ, ἄν λάχῃ και ἔλθῃ. Ταῦτα εἶναι ὅλως ²⁾
συγκεχυμένα και ἀσαφῆ. Πρόκειται περὶ τοῦ και ἢ τῆς παρεμβαλλομέ-
νης μεταξὺ αὐτοῦ και τοῦ ἄν λέξεως ἴσως ἢ εἶναι-ἐνι ; (ἴδὲ κατωτέρω).

Ἀπὸ τὰ προσαγόμενα παραδείγματα τῆς ἀρχαίας και νέας δύναται
τις νά συμπεράνῃ ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἄλλα εἶχεν ἐν νῷ ἐν ἀρχῇ και ἔλ-
λαι σκέψεις ἐπήλθον αὐτῷ προϊόντος τοῦ λόγου, ὥστε ἀπὸ τοῦ και νά
μεταπηδήσῃ λεληθότως εἰς τὸ ἴσως.

Ὅπωςδὴποτε δὲν θὰ πολυπραγμονήσωμεν περὶ τῶν σκέψεων τοῦ
συγγραφέως. Ἡμεῖς τοῦτο λέγομεν, ὅτι ὁ και κατ' ἀρχὰς οὐδεμίαν εἶχε
σχέσιν πρὸς τὸν ὑποθετικὸν σύνδεσμον, ἦτο δὲ ἐπιδοτικὸς σημαίνων
ἀκόμη και. Ἐπειδὴ δὲ ὡς τοιοῦτος ἔπρεπε πάντοτε νά τεθῇ εὐθύς πρὸ
τοῦ ὑποκειμένου τῆς προτάσεως, ἄν, ἐννοεῖται, περὶ αὐτοῦ ἐπρόκειτο νά
δηλωθῇ ἐπίδοσις ἐξ ἐλάττονος και ἀσημοτέρου εἰς τὸ μείζον και ἐπι-
σημότερον ἢ τῆν ἀπαλιν, διὰ τοῦτο δσάκις τὸ ὑποκείμενον ἐπροτάσσετο
τοῦ ρήματος, κατ' ἀνάγκην τὸ και εὐρίσκετο εὐθύς μετὰ τὸν ὑποθετικὸν
σύνδεσμον, οἶον

ἄν θέλω και ἐγώ,
ἄν ἐπιθυμῆτε και ὑμεῖς,
ἄν ἔλθῃ και ὁ πατήρ
και ἄν και ἐγὼ θέλω,
ἄν και ὑμεῖς ἐπιθυμῆτε,
ἄν και ὁ πατήρ ἔλθῃ,

¹⁾ Πῶς ὁ τελικὸς οὗτος σύνδεσμος κατήντησε και ὑποθετικὸς ἴδ. Στ. Ψάλτην,
ἐν Λεξικογραφικῷ Ἀρχεῖω τῆς μέσης και νέας Ἑλληνικῆς, ἐν Ἀθῆναις τόμ. ὁ
(1918/20) 4B κέξ.

²⁾ ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 42.

ἀντικαθιστώντες δὲ ἂν διὰ τοῦ ἀνίσως ἔχομεν

ἀνίσως καὶ ἐγὼ θέλω,
ἀνίσως καὶ ὑμεῖς ἐπιθυμῆτε,
ἀνίσως καὶ ὁ πατὴρ ἔλθῃ.

Ἐκ τῶν τοιούτων δὲ χρήσεων κατὰ μικρὸν τὸ καὶ ἐνομίσθη ὡς ἀνῆ-
κον ἀναποσπάστως τῷ ὑποθετικῷ συνδέσμῳ καὶ δὴ καὶ ἀλλαγῆς καὶ ἐν
Πόντῳ ἐλέχθη καὶ ἐκεῖ, ἐνθα οὐδεμίᾳ ἐπίδοσις ἐπρόκειτο νὰ δηλωθῆ,
οἷον ἐν Πόντῳ ἀνίσως κ' ἐλέπ'ς ἄτον, πέ μ' ἄτο (ἂν ἴδῃς αὐτόν, εἰπέ
μοι το).

Ἐλθωμεν νῦν εἰς τὸ ἂν ἔν' καί, ὅπερ ἀπαντᾷ συχνάκις καὶ ἐν τῇ
δημῳδαί μεσαιωνικῇ γραμματεία καὶ οὕτω καὶ ὑπὸ τὸν τύπον ἂν εἶναι
καί. Ἐν πρώτοις, πῶθεν ἐν τούτῳ τὸ εἶναι; Τὸ ἴσως εἰς τὸ ἀνίσως ἐν-
νοεῖται εὐκόλως, διότι κατ' ἀρχὰς σκοπὸν εἶχε νὰ κολάσῃ πως τὴν ὑπό-
θεσιν, παριστῶν αὐτὴν ὡς ἀπλήν σκέψιν τοῦ λέγοντος¹⁾, κατόπιν δέ,
λησμονηθείσης τῆς χρήσεως ταύτης, τὸ ἀνίσως κατήνησε ταυτόσημον
τῷ ἀπλῷ ἂν. Τὸ εἶναι ὅμως τίνα σκοπὸν εἶχε; Φαίνεται ὅτι τοῦτο ὠρ-
μήθη ἐξ ὑποθετικῆς ἐν διαλόγῳ προτάσεως ἐχούσης ῥῆμα τὸ εἶναι καὶ
συνδεομένης τῇ ἐπομένῃ ὑποθετικῇ διὰ τοῦ καί, οἷον ἂν εἶναι καὶ θέλῃ,
ἂν εἶναι καὶ κοιμᾶται κτ., ἐν ᾗ ὁ ἐπιρρηματικὸς προσδιορισμὸς τοῦ τό-
που παραλείπεται, ὡς ἐννοούμενος ἐκ τῆς προηγουμένης προτάσεως,
οἷον νομίζω ὅτι εἶναι ἐκεῖ,—ἂν εἶναι [δηλ. ἐκεῖ] καὶ θέλῃ, ἂν εἶναι
[ἐκεῖ] καὶ κοιμᾶται κτλ., ἐκ τῶν τοιούτων δὲ χρήσεων βαθμηδὸν ἕνεκα
τῆς παραλείψεως τοῦ ἐκεῖ τὸ ἂν εἶναι μετέστη εἰς τὴν χρῆσιν ἀπλοῦ
ὑποθετικοῦ συνδέσμου. Ἐπειδὴ δὲ ἐλέγετο ἐκ παραλλήλου ἀνίσως καί,
εὐκόλον ἦτο πλέον ἀναλογικῶς νὰ προσκολληθῆ καὶ τὸ παρκαίμενον
καὶ καὶ νὰ γίνῃ ἂν εἶναι καὶ ἴσον τῷ ἀνίσως καί Παραδείγματα μεσαιω-
νικά καὶ τῶν δύο περιπτώσεων εὐρίσκει τις εἰς τὰ κατειλεγμένα ὑπὸ τοῦ
Στ. Ψάλτη²⁾). Π6. Δτήγ. Ἀκολλων. 462

ἂν ἔν' ποτὲ θελήσουσι τοῦτοι νὰ σ' ἀδικήσουν³⁾.

Σαχλίκ. Γραφικὴ καὶ ἀφηγήσ. 61

κι ἂν εἶν' καὶ φαίνεται κανεὶς κ' ἔχει τάχατε φίλον⁴⁾.

¹⁾ Π6. Στ. Ψάλτ. ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 41.

²⁾ ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 42.

³⁾ ἐκδ. Wagner σελ. 268.

⁴⁾ Wagner σελ. 81.

Περὶ γέροντ. 14

κι ἂν ἔν' καὶ λέγω ψέματα, ὅλοι μὲ πέτε κτῆμα ¹⁾).

Κατὰ ταῦτα δὲν συμφωνοῦμεν πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Ψάλτη, ἔτι τὸ ἂν ἔν' προήλθε κατὰ παραλείψιν τοῦ καὶ ἐκ τοῦ ἂν ἔν καί'). Δὲν πρόκειται περὶ παραλείψεως, ἀλλὰ τοῦναντίον περὶ προσθήκης, διότι τὸ ἂν ἔν' προηγῆθη τοῦ ἂν ἔν' καί. Ἡ συντακτικὴ χρῆσις τοῦ συνδέσμου τούτου ἐν τῇ Ποντικῇ διαλέκτῳ δὲν διαφέρει τῆς τῶν ἀνωτέρω μεσαιωνικῶν παραδειγμάτων, οἷον

ἂν ἔν' καὶ θέλ' ἐκεῖνος, ἐγὼ πα θέλω (ἂν θέλη ἐκεῖνος, θέλω καὶ ἐγώ),

ἂν ἔν' κ' εὐτάς ἀτο, θ' ἀγαπῶ σε (ἂν τὸ κάμης, θὰ σὲ ἀγαπῶ).

Πρὸς ἔρμηνειαν τοῦ ἂν ἔν' καὶ τὸ οὐδόλως διαφέροντας σημασιολογικῶς τοῦ ἂν ἔν' καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ τραπῶμεν μακροτέραν ὁδόν. Ἡ διάλεκτος ἔχει ἐρωτηματικὴν ἀντωνυμίαν οὐδετέρου γένους τὸ ντό, τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη ἐκ τοῦ τί ἔν' τὸ ²⁾ (τί εἶναι τοῦτο ὅπερ), οἷον ντό θέλεις; (τί θέλεις;). Τὸ ἐρωτηματικὸν τοῦτο ντό ἐγινε βραδύτερον καὶ ἀναφορικὸν ντὰ καὶ περαιτέρω τὸ ³⁾ διὰ τὸν ἐξῆς λόγον. Λέγεται συνήθως ἐν τῇ κοινῇ ἢ ἐξῆς ἐρώτησις μετὰ τῆς ἀπαντήσεως, τί θέλεις; — τί θέλω ἐγὼ τὸ ξέρεῖς ἢ δὲ σοῦ τὸ λέγω κττ. Ὡς ἕκαστος νοεῖ, τὸ τί τῆς ἀπαντήσεως εἶναι μὲν ἐρωτηματικόν, ἀλλὰ λέγεται ἀντὶ τοῦ ἐκεῖνο πού. Καὶ ἐν τῇ κοινῇ μὲν τὸ τί δὲν κατέστη ἀκόμη ἀναφορικόν, ἐν τῇ Ποντικῇ ὁμως διαλέκτῳ ἢ μεταβολὴ συνετελέσθη ἤδη καὶ ἐν τῇ ἀντιστοιχῇ τῇ ἀνωτέρω τῆς κοινῆς φράσει ντό θέλεις; — ντό θέλω ἐγὼ ξέρεῖς τὸ ντό τῆς ἀπαντήσεως εἶναι ἀναφορικὴ ἀντωνυμία. Ἡ σημασιολογικὴ διαφορὰ διακρίνεται καὶ ἐκ τοῦ διαφόρου τονισμοῦ ἐν τῇ προφορᾷ. Οὕτω δὲ τὸ ντό ἢ τὸ τίθεται ἐν πάσῃ ἀναφορικῇ προτάσει. Πβ. ζσμ.

Νὰ σὸν ⁴⁾ ἐκεῖνο τὸ πουλλίν, ντό κ' ἔχισεν φωλέαν,
οὐδ' ἔχισεν οὐδ' ἐχάλασεν οὐδ' ἐκαρδοπονέθεν

¹⁾ Wagner σελ. 106.

²⁾ ἀνωτ. σελ. 42.

³⁾ Ἀντὶ τινὸ ἀποβληθείσης τῆς συλλαβῆς τι κατ' ἀνομοίωσιν.

⁴⁾ Τὸ ν ἐξέπεσεν ἐν τούτῳ φωνητικῶς ἐκ συγκρούσεως πρὸς τὸ τελικόν ν τῆς προηγούμενης λέξεως, οἷον ἄμον ντό λές — ἄμον τὸ λές, ἂν ἔν' ντό λές — ἂν ἔν' τὸ λές (ἂν εἶναι ὅπερ λέγεις), ἐνταῦθεν δὲ τὸ τὸ ἐλέχθη ἀναλογικῶς καὶ κατόπιν λέξεως εἰς ἄλλο γράμμα ληγούσης, καθὼς ἐσὺ τ' εὐτάς, ἐσὺ τὸ λές (ὅπερ σὺ κάμεις, λέγεις) κτλ.

⁵⁾ Ἐκ φράσεων δηλουσῶν πύχην ἀνεκπλήρωτον, οἷον νὰ ἔμουνε ὡσὰν ἐσέν'. (εἶθε νὰ ἤμην καθὼς ἐσὺ) κλπ. ἀπεσπᾶσθη τὸ νὰ σὸν ὡς βραχυλογικὴ ἐκφρασις

(χαρὰ εἰς τὸ πουλλὶ ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον δὲν ἔκτισε φωλεάν, οὔτε ἔκτισε οὔτε ἐχάλασε οὔτε ἐλυπήθη κατάκαρδα). "Ἐπειτα τὸ *ἔχῃ* τὸ *chéw* ἄκι τρομάζῃ (τὸ χέρι τὸ ὅποιον ἔχει δὲν τρέμει), ἐσὺ τὸ *λές*, ἐγὼ ἄκι ἐγροικῶ (ἔπερ σὺ λέγεις, ἐγὼ δὲν ἐννοῶ) κττ. Λοιπὸν τὸ *ἄν ἔν'* καὶ τὸ προήλθεν ἐκ συμφύσεως δύο ὑποθετικῶν προτάσεων, ἡ ἑτέρα τῶν ὁποίων εἶχεν ὡς ὑποκειμένον ἀναφορικὴν πρότασιν παρεντεθειμένην ἐν αὐτῇ κατὰ τρόπον, ὥστε τὸ τὸ νὰ εὐρίσκειται πλησίον τοῦ ρήματος αὐτῆς, οἷον *ἄν ἔν'* τὸ *λές ἀληθινόν* (ἄν εἶναι ἔπερ λέγεις ἀληθές) ἀντὶ *ἄν ἔν'* ἀληθινόν τὸ *λές*. Ἐκ τῶν *ἄν ἔν'* τὸ *λές ἀληθινόν* καὶ *ἄν ἔν'* καὶ *λές ἀληθινά* (ἄν λέγῃς ἀληθῆ) προήλθε τὸ *ἄν ἔν'* καὶ τὸ ἐπελθούσης συγχύσεως ἐν τῷ γλωσσικῷ αἰσθηματικῷ τοῦ *ἄν ἔν'* καὶ (=ἄν) καὶ τοῦ *ἄν ἔν'* τό, δι' ἣν ἐνομισθῆ πρὸς στιγμὴν καὶ ὀλόκληρον τὸ *ἄν ἔν'* τὸ ὡς σύνδεσμος, κατ' ἀναλογίαν τοῦ ὁποίου προσεκολλήθη τὸ τὸ καὶ εἰς τὸ *ἄν ἔν'* καί. Οὕτω δὲ λέγεται *ἄν ἔν'* καὶ τὸ *λές μ' ἄτο* (ἄν μοὶ τὸ εἶπῃς), *ἄν ἔν'* καὶ τὸ *δίς μ' ἄτο* (ἄν μοὶ τὸ δώσῃς) κτλ. Πρὸςθες καὶ τὸ Ἀκριτικὸν δίστιχον.

ἄν ἔν' καὶ τὸ *νικᾶς μ' ἐσὺ*, *ἔπαρ' τὴν πχή μ'* καὶ *δέβα*,
κι ἄν ἔν' καὶ τὸ *νικῶ σ' ἐγώ*, *θὰ παίρω* καὶ τὸ *μαῦρο σ'*.

συντασσομένη αἰτιατικῇ καὶ ἰσοδυναμοῦσα πρὸς ἐπιφώνημα χαρᾶς, οἷον *νὰ σὺν ἐμέν*—*ἐσέν*—*ἀτόν!* (χαρὰ εἰς ἐμένα—εἰς ἐσένα—εἰς αὐτόν!). Πβ. τὸ ἄρμα

νὰ σὺν τῇ μάνα πού γεννᾷ τὰ τράντα χρόνᾶ μίαν
κ' εὐτάει υἱὸν τρανέλλενον καὶ νύφην γαλαφόραν!

Ἡ φράσις ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ Καππαδοικῇ διαλέκτῳ. Πβ.

νὰ σὺν τῇ μάνα, νὰ σὺν τῇ μάνα καὶ σὺν ἐκεῖ τῇ μάνα
πού εἶχε τὰ τρία παιδιά καὶ μιάνα θυγατέρα!

(P. Lagarde, Neugriechisches aus Klein Asien, Göttingen 1886 σελ. 28).

Ἐν τῷ ἰδιώματι Ὀφωεὺς τὸ *νὰ σὺν* συντάσσεται οὐχὶ ἀπλῆ αἰτιατικῇ, ἀλλὰ ρήματι ἔχοντι ὡς ἀντικείμενον τὴν ἀναφορικὴν ἀντωνυμίαν τᾶ. Διὰ τοῦ ρήματος δηλοῦται τὸ πρόσωπον, ἔπερ ἄλλαχού τοῦ Πόντου δηλοῦται διὰ τῆς ἀντωνυμίας. Οἷον

νὰ σὺν τὰ εἶδα! = *νὰ σὺν ἐμέ!*
νὰ σὺν τὰ εἶδες! = *νὰ σὺν ἐσέν!*
νὰ σὺν τὰ εἶδετε! = *νὰ σὺν ἐσᾶς!*

Τὸ *νὰ σὺν τὰ εἶδα* προήλθεν ἐκ τῆς πληρεστερῆς φράσεως *νὰ σὺν ἐμέν τὰ εἶδα* (χαρὰ εἰς ἐμένα δι' ὅσα εἶδα) καὶ κατόπιν κατήντησε *νὰ σημαίνῃ ἀπλῶς χάρα εἰς ἐμέ!* Ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα μαρτυρεῖ τὸ ἔτι ἐν τῷ ἰδιώματι Καλδίας λεγόμενον πληρέστερον *νὰ σὺν ντό εἶδαν τ' ὀμμάτᾶ σ'!* ἀντὶ *νὰ σὺν ἐσέν ντό εἶδαν* κτλ. (=χαρὰ εἰς ἐσένα δι' ὅ,τι εἶδαν τὰ μάτια σου!)

Ἵπολείπεται νῦν νά ἐρμηνεύσωμεν τὸ *ἂν* *κι* *ἂν*. Ἐν τούτῳ φαίνεται ὅτι συνέβη ἐπανάληψις τοῦ ἀπλοῦ *ἂν* μεσολαβοῦντος τοῦ συμπλεκτικῶ *καί*. Περὶ τῆς τοιαύτης γενέσεως πείθει ἡμᾶς ἀκολουθοῦντας τὸ θεμελιώδες γλωσσικὸν παράγγελμα πρῶτον ἐξεταστέον τὴν χρῆσιν καὶ ἔπειτα τὸ ἔτυμον αὐτῆ ἢ χρῆσις τοῦ συνδέσμου. Ἀληθῶς δὲ ἡ ἀνάγκη, ἵνα ἡ ὑπόθεσις χαρακτηρισθῇ οὐχὶ πολὺ πιθανῆ καὶ προσδοκωμένη, ἠνάγκασε τοὺς λαλοῦντας νά διπλασιάσωσι τὸν σύνδεσμον. Οὕτω λέγεται ἐν τῷ ἰδιώματι Κοτυώρων *ἂν* *κι* *ἂν* *ἔρχεσαι*, *φέρο* *με* *τὸ* *κοσκίνι* *σ*¹⁾ (ἀνίσως κ^ο ἔλθης, *ἂν* *τυχόν* *ἔλθης*, *φέρε* *μου* *τὸ* *κόςκινόν* *σου*). Ἰσοδυναμεῖ ἄρα ὁ σύνδεσμος οὗτος πρὸς τὸν ἀρχαῖον *εἰ* *μετ'* εὐκτικῆς καὶ κατήντησε πολλαχού τοῦ Πόντου νά λέγεται εἰς ἓν εἶδος ὑποθετικῶ λόγου ἀνανταποδότου, οἷον *ἂν* *κι* *ἂν* *εὐρήκ'ς* *ἀτο*! (ἂν τὸ εὐρης!), *ἂν* *κι* *ἂν* *ἐγνωρίης* *ἀτον*! (ἂν τὸν γνωρίσης!), *ἂν* *κι* *ἂν* *ἐφτάτης* *με*! (ἂν με φθάσης!). Εἰς τὰς τοιαύτας ὑποθετικὰς προτάσεις ἢ παράλειψις τῆς ἀποδόσεως προήλθεν ἀπὸ μιᾶς προτάσεως, ἧς ἡ ἀπόδοσις ὡς εὐκόλως ἐννοουμένη παρελείπετο. Τοιοῦτη δὲ ἦτο ἡ ἐν τῇ παιδιᾷ τῶν *μονῶν* ἢ *ζυγῶν* λεγομένη *ἂν* *κι* *ἂν* *εὐρήκ'ς* *ἀτο*! δηλαδὴ *ἂν* *εὐρης* τί περιέχει τὸ χέρι μου, *μονά* ἢ *ζυγά*, *θὰ* *τὰ* *λάβης*. Κατὰ μικρὸν ἕμως ἐλησμονήθη ἡ τοιαύτη ἀρχὴ καὶ τὸ *ἂν* *κι* *ἂν* *εὐρήκ'ς* *ἀτο* ἐλέχθη καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ περιπτώσει, καθ' ἣν προτρέπει τις τινὰ νά εὐρη τι. Οὕτω δὲ καὶ πάσαι αἱ ἄλλαι προτάσεις αἱ κατὰ ταύτην ὡς πρότυπον σχηματιζόμεναι λέγονται ὡς παρακελευσματικαὶ μὴ ἔχουσαι ἀνάγκην ἀποδόσεως, διότι ἡ ἐννοια τῆς ὑποθέσεως ἀπετρίβη. Καὶ τοῦτο ἀξίον παρατηρήσεως ὅτι τὸ ρῆμα τούτων εἶναι πάντοτε δευτέρου προσώπου, ἕπερ συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς γνώμης ἡμῶν ταύτης. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται κάλλιστα καὶ πῶς ἡ πρότασις *ἂν* *κι* *ἂν* *πάς* κατήντησε νά σημαίνῃ *πήγαينه* *τάχιστα*, διότι ἀφοῦ τὸ *ἂν* *κι* *ἂν* μετέστη εἰς τὴν χρῆσιν ἀπλοῦ μορίου δηλωτικῶ προτροπῆς, ἦτο πολὺ εὐκόλον νά λεχθῇ καὶ ἐπὶ προσταγῆς. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐλέγχεται ἀνακριδῆς ἢ ἐρμηνεῖα τοῦ Στ. Ψάλλη «*ἂν* *πάς*, *πήγαينه* *μᾶν* *ῶραν* *πρωτῆτερα*», ἐπομένως: *πήγαينه* *γρήγορα*²⁾).

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ὑποθετικῶν συνδέσμων. Περὶ δὲ τῶν ὑποθετικῶν προτάσεων εἶναι ἀνάγκη νά παρατηρήσωμεν ὅτι δὲν ἐκφέρονται πάντοτε ὁμοίως πρὸς τὰς τῆς κοινῆς. Τινὲς διαφέρουσιν ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ρήματος, ἄλλαι δὲ ὡς πρὸς τὸν χρόνον τοῦ ρήματος.

¹⁾ Ἀρχαῖον Πόντου 2, 149.

²⁾ Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 43.

Οὕτω πολλάκις τὸ ρῆμα μετὰ τοῦ συνδέσμου τίθεται οὐχὶ ἐν ἀρχῇ τῆς προτάσεως, ἀλλ' ἐν τέλει, ἐνῷ οὐδεὶς ψυχολογικὸς λόγος μείζονος ἐξάρσεως τοῦ ἐν ἀρχῇ τιθεμένου ὑποκείμενου ὑπάρχει, οἶον

ὁ Θεὸς κορώνας νὰ ἔκουεν, ἔς σὸν κόσμον ἄλογα ἢ καὶ θὰ ἐπεμεῖναν (ὁ Θεὸς κόρακας ἂν ἤκουεν, εἰς τὸν κόσμον δὲν θὰ ἔμενον ἄλογα),

καλὸς ἄνθρωπος νὰ ἔτον, ὁ Θεὸς αἰκὸν κακὸν ἢ καὶ θὰ ἐποίενεν αὐτον (καλὸς ἄνθρωπος ἂν ἦτο, ὁ Θεὸς τοιοῦτον κακὸν δὲν θὰ ἔκαμμεν εἰς αὐτὸν) κτλ.

Τοῦτο συμβαίνει, διότι ὁ λαλῶν ἔχει ἐν νῷ τὴν ἀντίστοιχον σύνταξιν τῆς Τουρκικῆς, ἐν ἣ τὸ ρῆμα τίθεται ἐν τέλει τῆς προτάσεως. Αἱ ἀνωτέρω ὑποθετικαὶ προτάσεις μεταφράζονται τουρκιστὶ ὧδε :

Allah karkanın doasını duysa idi (ὁ Θεὸς τοῦ κόρακος τὴν εὐχὴν ἂν ἤκουεν),

eyi adam olsa idi (καλὸς ἄνθρωπος ἂν ἦτο),

ἐν αἷς προτάσεσι τὸ duysa idi καὶ olsa idi εἶναι ὑποθετικοὶ χρόνοι,

Ἐν τῷ ἰδιώματι Κερασσοῦντος ἐνίστε ἐν τε τῇ ὑποθέσει καὶ τῇ ἀποδόσει τίθεται ἀόριστος πρὸς δῆλωσιν τοῦ δυνατοῦ γενέσθαι ἐν τῷ παρελθόντι, ἐνῷ ἐν τῇ κοινῇ, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις ἰδιώμασι τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ χρησιμοποιεῖται ἐν μὲν τῇ ὑποθέσει ἀπλοῦς παρατατικός, ἐν δὲ τῇ ἀποδόσει παρατατικός μετὰ τοῦ θὰ, οἶον ἂν ἢ ἐσυγκάτσα κ' ἔμαθα ἄτον¹⁾ (ἂν δὲν συνεκάθησα, δὲν τὸν ἔμαθα) = ἂν δὲν ἐκαθήμην μαζί του, δὲν θὰ τὸν ἐμάνηθον. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ κατὰ παράταξιν σύνταξις ἐσυγκάτσα κ' ἔμαθα ἄτον (συνεκάθισα καὶ τὸν ἔμαθα, ἦτοι συνανεστράφην μαζί του καὶ τὸν ἐγνώρισα) ἐγένετο αἰτία, ἵνα καὶ ὁ καθ' ὑπόταξιν ὑποθετικὸς λόγος ἐξενεχθῇ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον.

Ἄναφορικαὶ προτάσεις.

Αἱ ἀναφορικαὶ προτάσεις ἐκφέρονται διὰ τῶν ἀναφορικῶν ἀντωνυμιῶν ντό, τό, ποίός, πού, πῆ καὶ ἡ ἔπονται τῇ κυρίᾳ ἢ προηγούνται αὐτῆς.

Ὅταν ἐξαίρεται τὸ ἀντικείμενον τῆς κυρίως προτάσεως, προτάσσεται τοῦτο, ἔπεται δὲ ἀμέσως ἢ προσδιορίζουσα αὐτὸ ἀναφορικῆ, ἣτις οὕτω διχοτομεῖ τὴν κυρίαν, οἶον

τὸ κακόν, ντό ἔρθεν ἔς σὸ κιφάλι μ', ἐντράπα νὰ ἔλεγα (τὸ κακόν,

¹⁾ Ἀρχεῖον Πόντου 2, 63.

τὸ ὁποῖον ἤλθεν εἰς τὸ κεφάλι μου, ἦτοι συνέβη μοι, ἐντράπην νὰ ἔλεγα).
 Ὅταν δὲν ὑπάρχη τοιαύτη ἀνάγκη, λέγεται κανονικῶς

ἐντράπα νὰ ἔλεγα τὸ κακόν, ντὸ ἔρθεν ἔς σὸ κιφάλι μ'.

Ἐνίοτε τὸ ἀντικείμενον τῆς κυρίας προτάσεως καθ' ἕλξιν μετατίθεται εἰς τὴν προηγουμένην ἀναφορικὴν ὡς ὑποκείμενον αὐτῆς, οἷον
 ντ' ἔρθεν ἔς σὸ κιφάλι μ' τὸ κακόν, ἐντράπα νὰ ἔλεγα (Ἐπερ κακόν
 συνέβη μοι ἐντράπην νὰ εἶπω).

Ὅταν ἡ ἀναφορικὴ πρότασις ἀκολουθῇ τὴν κυρίαν, πολλάκις τὴν θέσιν τῆς ἀντωνυμίας ἐν ἀρχῇ καταλαμβάνει τὸ ὑποκείμενον ἢ ἀντικείμενον τῆς προτάσεως, οἷον ἀχὰ τὸ δακτυλίδ', ἐγὼ ντ' ἐδέκα ἴον (ἰδού τὸ δακτυλίδιον, ἐγὼ ὅπερ ἔδωσα εἰς αὐτόν), χακεῖνον τέρεν, ἐμᾶς π' ἐγλύτωσεν (ἐκεῖνον ἰδέ, ἡμᾶς ὅστις ἔσωσεν), ἄσμα

τὸ τίνος ἔτον τ' ἄλογον, τόισον φωνήν π' ἐξέγκεν;

—*chéras* υἱὸς *ésh'* ἄλογον, τόισον φωνήν π' ἐξέγκεν

(τίνος ἦτο τὸ ἄλογον, τοιαύτην φωνήν ὅπερ ἐξέβαλεν: —*χήρας* υἱὸς *ἔχει* ἄλογον, τοιαύτην φωνήν ὅπερ ἐξέβαλεν). Ἡ σύνταξις αὕτη ἐξηγεῖται ἐκ τῆς Τουρκικῆς διὰ τῆς ἀναλύσεως τῆς ἀναφορικῆς μετοχῆς. Ἡ τὸ ἀντικείμενον, καθὼς καὶ τὸ ὑποκείμενον, κατὰ τοὺς νόμους τῆς γλώσσης προηγεῖται. Οὕτως αἱ φράσεις ἐγὼ ντ' ἐδέκ' ἄτον, ἐμᾶς π' ἐγλύτωσεν, τόισον φωνήν π' ἐξέγκεν μεταφράζονται ἐκ τῶν Τουρκικῶν *ben ona verdigim, bizi kurtaran, boyle ses cikaran*.

Αἱ διὰ τοῦ ποιός, πού καὶ πῆ ἐκφερόμεναι ἀναφορικαὶ προτάσεις κανονικῶς προηγούνται τῆς κυρίας, τὸ δὲ ἀντικείμενον αὐτῶν καὶ ἐπιπρρηματικῶς εἴτε ἄλλος τις προσδιορισμὸς προτάσσεται τῆς ἀντωνυμίας, οἷον

τὰ πολλὰ ποιὸς ἀραεὺ' χάν' καὶ τ' ὀλίγα (τὰ πολλὰ ὅστις ζητεῖ χάνει καὶ τὰ ὀλίγα),

πολλὰ ψηλά πῆ τερεῖ χαμελά ρούζ' (πολὺ ὑψηλὰ ὅστις βλέπει χαμηλά πίπτει),

ἀπὸ πουρνου π' ἔφασεν καμμίαν ἢ' ἐπουχμάνεψεν (ἀπὸ πρῶτας ὅστις ἔφραγε ποτὲ δὲν μετενόησεν),

ἐμὲν ἔς ἐσὲν πού ἔστειλεν ἄτκα ἢ' εἶπε με νὰ λέγω σε (ἐμὲ εἰς σὲ ὅστις ἔστειλε τοιαῦτα δὲν μοι εἶπε νὰ σοὶ εἶπω),

πολλὰ πῆ τρέχ ὀπίσ' ἀπομέν' (πολὺ ὅστις τρέχει μένει ὀπίσω).

Ἡ σύνταξις αὕτη εἶναι κατ' ἐπίδρασιν τῆς Τουρκικῆς, ἐν ἣ τῆς κυρίας προτάσεως προηγεῖται κανονικῶς ἢ πρὸς ἀναφορικὴν πρότασιν

Ἰσοδυναμοῦσα ἀναφορική μετοχή, ἣς προηγῶνται τὸ ἀντικείμενον καὶ πάντες οἱ λοιποὶ προσδιορισμοί. Κατὰ ταῦτα αἱ εἰρημέναι ἀναφορικαὶ προτάσεις ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰς ἐπομένας ἀναφορικὰς μετοχὰς τὰ πολλὰ ποιὸς ἀραεὺ²=çoğu arayan (τὰ πολλὰ ὁ ζητῶν), πολλὰ ψηλᾶ πῆ τερεϊ²=çok yüksek bakan (πολλὸ ὑψηλὰ ὁ βλέπων), ἀπὸ πουρονοῦ π² ἔφαεν=sabahdan yeyen (ἀπὸ πρωΐας ὁ φαγών), ἐμὲν ὡς ἐσὲν ποὺ ἔστειλεν=beni sana gönderen (ἐμὲ εἰς σὲ ὁ ἀποστείλας),

πολλὰ πῆ τρέεχ²=çok koşan (πολλὸ ὁ τρέχων).

Λέγομεν ἐν τῇ κοινῇ Ἑλληνικῇ, ἐκεῖνο ποὺ φέρνει ἡ ὥρα, δὲν τὸ φέρνει ὁ χρόνος καὶ ἐκεῖνο ποὺ λέγει τὸ στόμα του, τ² ἀφ' αὐτοῦ δὲν τὸ ἀκούνε. Ἐν τῇ Ποντικῇ διαλέκτῳ τὸ ἐκεῖνο ποὺ ἐκφράζεται διὰ μιᾶς λέξεως, τοῦ ἀναφορικοῦ ντό, τιθεμένου ὡς ἀντικειμένου τῆς ἀναφορικῆς προτάσεως κανονικῶς μεταξὺ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ρήματος, ὡς ἡ ὥρα ντό φέο² (ἡ ὥρα ὄπερ φέρει), τὸ στόμαν ἀτ² ντό λέει (τὸ στόμα του ὄπερ λέγει). Τρῦτο συμβαίνει κατὰ τὰς Τουρκικὰς φράσεις saatin getirdiğini (ὄπερ ἡ ὥρα φέρει) καὶ ağızını söylediğini (ὄπερ τὸ στόμα του λέγει), ἐν αἷς αἱ αἰτιατικῆς πτώσεως ἀναφορικαὶ μετοχαὶ getirdiğini καὶ söylediğini ἐπόμεναι τῶν κατὰ ἰταλίαν πτώσιν ὑποκειμένου saatin καὶ ağızını ἰσοδυναμοῦσι τοῖς ὄπερ φέρει καὶ ὄπερ λέγει.

Χρονικαὶ προτάσεις.

Οἱ χρονικοὶ σύνδεσμοι κανονικῶς τίθενται καὶ ἐν ἀρχῇ καὶ μετὰ τὸ ὑποκείμενον τῆς προτάσεως, οἷον

οὓς νὰ ²κι κλαίη τὸ παιδὶν ἢ τὸ παιδὶν οὓς νὰ ²κι κλαίη, τζιτζιν ²κι δὶγ² νάτο (ἕως οὗ νὰ μὴ κλάψῃ τὸ παιδί ἢ τὸ παιδί ἕως οὗ νὰ μὴ κλάψῃ, δὲν δίδουσιν εἰς αὐτὸ βυζι),

ἄς τὸ δάβαίνω ἐγὼ ἢ ἐγὼ ἄς τὸ δάβαίνω, ὁ κόσμον ἄς χαλάεται (ἀφοῦ παρέλθω ἐγὼ ἢ ἐγὼ ἀφοῦ παρέλθω, ὁ κόσμος ἄς καταστραφῇ).

Ἡ μετὰθεσις τοῦ συνδέσμου μετὰ τὸ ὑποκείμενον αἰτίαν ἔχει τὴν ἐπίδρασιν τῆς Τουρκικῆς, ἐν ἣ ἡ χρονικὴ μετοχὴ ἔπεται τῷ ὑποκειμένῳ, ἀναλυομένης δὲ ταύτης ἐν τῇ Ἑλληνικῇ εἰς ἰσοδύναμον χρονικὴν πρότασιν καὶ τοῦ ὑποκειμένου τηροῦντος τὴν ἐν ἀρχῇ θέσιν ὁ σύνδεσμος κατ' ἀνάγκην τίθεται μετὰ τοῦτο. Οὕτως αἱ ἀνωτέρω χρονικαὶ προτάσεις προέρχονται ἐκ τῶν Τουρκικῶν çocuk ağlayıncaya kadar (τὸ παιδί ἕως οὗ κλαύσῃ), ben geçdikden sonra (ἐγὼ ἀφοῦ παρέλθω).

Τὸ aglayıncaya καὶ geçdikden εἶναι μετοχα! διαφόρως σχηματιζόμε-
ναι ἀναλόγως τῆς χρήσεως αὐτῶν καὶ ἀχωρίτως μετὰ τῶν χρονικῶν
ἐπιρρημάτων kadar καὶ sonra συνεχφερόμεναι.

Ὅταν ἐν τῇ κυρίᾳ προτάσει ὑπάρχη ἀόριστος, τίθεται κα! ἐν τῇ
χρονικῇ ἀόριστος ἀντὶ ἐνεστώτος τῆς ὑποτακτικῆς πρὸς ἀόριστον τῆς
αὐτῆς ἐγκλίσεως ἰσοδυναμοῦντος, ὡς οἷς νὰ ἔγχα ἴτο, ἢ πεχή μ' ἐξέ-
βεν (ἔως νὰ ἔφερα αὐτό, ἐβγήκε ἡ ψυχὴ μου) ἀντὶ οἷς νὰ φέρω ἄτο κτλ.
Ἐνῶ ἐν τῇ κοινῇ Ἑλληνικῇ λέγομεν ἔως οἷ νὰ τὸ φέρω, ἐβγήκε ἡ
ψυχὴ μου καὶ πρὸς δῆλωσιν τῆς ἐν τῷ παρελθόντι ἐνεργείας ἀρκούμεθα
μόνον εἰς τὸν ἀόριστον τῆς κυρίᾳ προτάσεως, ἐν Πόντιῳ τούναντιὸν τὸ
γλωσσικὸν αἰσθημα ἀπαιτεῖ πρὸς σαφεστέραν δῆλωσιν τοῦ παρελθόντος
νὰ τεθῆ καὶ ἐν τῇ ἐξηρητημένῃ προτάσει ἀόριστος.

Εἰδικαὶ προτάσεις.

Εἰς τὰς εἰδικὰς προτάσεις ὁ σύνδεσμος ντὸ τίθεται: οὐχ! ἐν ἀρχῇ,
ἀλλ' εὐθὺς πρὸ τοῦ ρήματος κειμένου ἐν τέλει, ὡς

ἔξερᾶ ἀἶκον δουλείαν ντὸ θὰ ἐποίεν (δὲν ἐγνώριζον το:αὐτὴν ἐρ-
γασίαν ὅτι θὰ ἔκαμνεν),

ἐγροίκ'σεν ἡ δουλεία ντὸ ἔν' καλὸν (ἐνόησεν ἡ ὑπόθεσις ὅτι: δὲν
εἶναι καλή).

Τοῦτο γίνεται κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς Τουρκῆς, ἐν ᾗ τὸ εἰδικὸν ἀπα-
ρέμφατον, τοῦ ὁποῖου τὸ ἀντικείμενον ἢ τὸ ὑποκείμενον κα! οἱ λοιποὶ
προσδιορισμοὶ προηγούνται αὐτοῦ, τίθεται πρὸ τοῦ λεκτικῆς ἢ δοξασι-
κοῦ ρήματος. Τούτου οὕτως ἔχοντος, ὅταν ἀναλυθῆ τὸ ἀπαρέμφατον ἐν
τῇ Ἑλληνικῇ ἐν ἡ χώρᾳ κεῖται κατ' ἀνάγκην τὸ ρῆμα τῆς εἰδικῆς προ-
τάσεως μετὰ τοῦ συνδέσμου θὰ μεῖνῃ ἐν τέλει, θὰ προηγούνται δὲ τὸ ἀν-
τικείμενον ἢ τὸ ὑποκείμενον καὶ οἱ λοιποὶ προσδιορισμοὶ. Οὕτω λοιπὸν
τὰ εἰρημένα παραδείγματα μεταφράζονται

boyle is yapacağımi bilmirdim (το:οὗτον ἔργον ὅτι θὰ ἔκαμνε
δὲν ἐγνώριζον),

is eyi olmadıgını anladi (ἡ ὑπόθεσις ὅτι δὲν εἶναι καλή ἐνόησεν).

Ἡ εἰδικὴ πρότασις κατὰ τὴν Τουρκικὴν σύνταξιν δύναται κα! νὰ
προηγῆται τῆς κυρίᾳ, ὡς

ἀἶκον δουλείαν ντὸ θὰ ἐποίεν ἔξερᾶ,
ἡ δουλεία ντὸ ἔν' καλὸν ἐγροίκ'σεν.

Ἐρωτηματικαὶ προτάσεις.

Ἐν τῇ Τουρκικῇ γλώσσῃ αἱ ἐρωτηματικαὶ προτάσεις αἱ ἐκφερόμεναι ἄνευ ἐρωτηματικῆς ἀντωνυμίας ἢ ἐρωτηματικοῦ ἐπιρρήματος προσλαμβάνουσι τὸ μόριον *mi*, ὅπερ τίθεται πάντοτε μετὰ τὴν περὶ ἧς ἢ ἐρώτησις λέξις καὶ στενωῶς μετ' αὐτῆς συνεκφέρεται ὡς ἐγκλιτικόν, ὡς
bizden eyi mi dir? (ἀπὸ ἡμᾶς καλύτερος εἶναι ;)
sen mi idin? (σὺ ἦσο ;)

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λέγεται καὶ ἐν τῇ διαλέκτῳ
ās ēmās kallīōn mi ēn? ; (ἀπὸ ἡμᾶς καλύτερος μὲ εἶναι ;)
ēsū mi ēs'ne? ; (σὺ μὲ ἦσο ;)

Εἰς τὰς πλαγίας ἐρωτηματικὰς προτάσεις ἢ ἐρωτηματικὴ λέξις μετὰ τοῦ ρήματος τίθεται οὐχὶ ἐν ἀρχῇ, ἀλλ' ἐν τέλει τῆς προτάσεως κατ' ἐπίδρασιν τῆς Τουρκικῆς, ὡς

ērōtēsan āton ēkei gaii ērthen (τὸν ἠρώτησαν ἐκεῖ διατί ἦλθεν),
ēthāmazen ātōsa foulōria pōs eūrēthan (ἐθάύμασε τόσα φλωρία πῶς εὐρέθησαν).

Αἱ εἰρημέναι προτάσεις μεταφράζονται ἐν τῇ Τουρκικῇ ὡς
oraya niçin geldī? (ἐκεῖ διατί ἦλθεν ;)
bu kadar altın nasıl bulundu (τόσα φλωρία πῶς εὐρέθησαν ;)

Δυνητικαὶ προτάσεις.

Αἱ προτάσεις αἱ δηλοῦσαι τὸ δυνατόν γενέσθαι ἐν τῷ παρελθόντι ἐκφέρονται κανονικῶς, καθὼς καὶ ἐν τῇ κοινῇ, κατὰ παρατατικὸν μετὰ τοῦ *thā*, ὡς
thā ēglōtōnen (θὰ ἠδύνατο νὰ σωθῆ).

Ἐν τῷ ἰδιώματι Ἄμισσῳ ἐκφέρονται καὶ κατ' ἀόριστον, ὡς ἀντις θενὰ *leuthērōtha* (βταν θὰ ἠλευθερώθην, ἦτοι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐλευθερωθῶ), *kē thēnā glōtōses* (δὲν θὰ ἐγλύτωσης, ἦτοι δὲν θὰ ἠδύνασο νὰ σωθῆς), *hēlos thēnā tēn ēkafē* (ὁ ἦλιος θενὰ τὴν ἔκαψε, ἦτοι θὰ ἠδύνατο νὰ τὴν κάψῃ), *νὰ μὲ piāninanē νὰ ἦτουνε²⁾*, *σὰν τ' ἀρκούδι θενὰ μὲ pouropātāsane* (ἂν μὲ συνελάμβανον, ὡς τὸ ἀρκούδι θὰ μὲ περιήγα-

¹⁾ Τοῦτο προφέρεται καὶ *mi* ἢ *mu* ἢ *mü* ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν φωνηέντων τῆς προηγουμένης λέξεως, λεπτῶν ἢ ἄβρων, κατὰ τὸν φωνητικὸν νόμον τῆς λεγομένης ἁρμονίας τῶν φωνηέντων (*ahenk*).

²⁾ Τὸ *νὰ piāninanē νὰ ἦτουνε* εἶναι ὑπερσυντέλικος κατ' ἐπίδρασιν τοῦ ὑποθετικοῦ ὑπερσυντελικοῦ τῆς Τουρκικῆς *tutmuş olsalar idi*. Ἄλλοι ὑπερσυντέλικοι

γον). Τὴν χρῆσιν τοῦ ἀορίστου ὡς φυσικωτέραν τῆς τοῦ παρατατικοῦ προκειμένου περὶ πράξεως δυναμένης ἐφάπαξ νὰ συντελεσθῇ ἐν τῷ παρελθόντι οὐδὲν ἐκώλυεν ἐν τῷ ἰδιώματι τούτῳ, τοῦναντίον ἐν τῇ κοινῇ τοῦτο θὰ ἦτο ἀδύνατον, διότι ἐν αὐτῇ ὁ ἀόριστος μετὰ τοῦ θὰ ἔχει ὡς γνωστὸν ἄλλην σημασίαν.

Ἐνίοτε τὸ ἀδύνατον γενέσθαι ἐν τῷ παρελθόντι δηλοῦται δι' ἀπλοῦ παρατατικοῦ, οἷον

μέ τ' ἀράεμαν κ' εὐρήκ' ἄναγε σε (μὲ τὴν ζήτησιν δὲν σὲ εὔρισκον, ἦτοι δὲν ἠδύναντο νὰ σὲ εὔρωσι),

μετ' ἐμέν ἐσὺ κ' ἐγίνουσ' ἄνε (μαζὶ μου ἐσὺ δὲν ἐγένεσο, ἦτοι δὲν ἠδύνασο νὰ συναναστραφῆς).

Τοῦτο συμβαίνει κατ' ἐπίδρασιν τῆς Τουρκικῆς, ἧς ὁ παρατατικός τοῦ ἀδυνάτως ἀποφατικοῦ ρήματος σημαίνει τὸ μὴ δυνατὸν γενέσθαι ἐν τῷ παρελθόντι, οἷον

seni arama ile bulamaz idiler (σὲ μὲ τὴν ζήτησιν δὲν ἠδύναντο νὰ εὔρωσι),

sen benim ile olamaz idin (σὺ μαζὶ μου δὲν ἠδύνασο νὰ γίνης).

Κατ' ἀναλογίαν δὲ τῶν τοιοῦτων ἀποφατικῶν προτάσεων τίθεται ἀπλοῦς παρατατικός καὶ ἐν καταφατικαῖς προτάσεσιν, οἷον

ἐκεῖνος ἔρχουτον ἄς σὸ χάχι σ' (ἐκεῖνος ἤρχετο ἀπὸ τὸ δίκαιόν σου, ἦτοι ἐκεῖνος ἠδύνατο νὰ σὲ τιμωρήσῃ),

ἐκεῖνος ἐντοῦνεν ἄτον (ἐκεῖνος τὸν ἐκτύπα, ἦτοι ἠδύνατο νὰ τὸν κτυπήσῃ).

Ἐν τοῖς ἰδιώμασι Τραπεζοῦντος καὶ Ὁφεις τὸ δυνατὸν γενέσθαι ἐν τῷ παρελθόντι ἐν προτάσεσιν ἀποτελούσαις ἀπόδοσιν ὑποθέσεως ἐκφράζεται καὶ δι' ἀπλοῦ ὑπερσεντελικῆς σχηματιζομένου περιφραστικῶς διὰ τοῦ παρατατικοῦ τοῦ βοηθητικοῦ ρήματος ἔχω καὶ τοῦ ἀπαρεμφάτου τοῦ οἰκείου ρήματος, οἷον

ἂν εἶχαμε νιώσῃναι σε, εἶχες μαθεῖναι τὸ μάθημά σ' (ἂν σὲ εἶχαμε δεῖρει, θὰ εἶχες μάθει τὸ μάθημά σου) Τραπεζ.

ἂν εἶχαμε νιωσείναμε σε, εἶχες μαθεῖνες τὸ μάθημα σ'. Ὁφ.

περιφραστικοὶ σχηματιζόμενοι κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῆς Τουρκικῆς διὰ τοῦ ἀορίστου τοῦ οἰκείου ρήματος καὶ τοῦ παρατατικοῦ τοῦ εἶμι ὡς βοηθητικοῦ ὑπάρχουσι πολλοί, οἷον ἐνώσιαξεν ἔτον (uikusu gelmiş idi) εἶχε νυστάξει, ἐκρούφτεν ἔτον (saklanmış idi) εἶχε κρυφθῆ, ἐφαγεν ἔτον (yemiş idi) εἶχε φάγει, ἐνεγκάσιεν ἔτον (sarılmış idi) εἶχε κωρυκαθῆ κλπ.

νά ἐμ'νες φτωχοί, εἶχαμε ἀποθανεῖναι ἄς σὴν πείναν (ἂν ἤμεθα πτωχοί, θὰ εἶχομεν ἀποθάνει ἀπὸ τὴν πείναν) Τραπεζ.

νά ἐμουνες ἐφτωχοί, εἶχαμε ἀποθανεῖναμε ἄς σὸ λιμό. "Οφ.

νά εἶχαμε στάναι κι ἄλλο προκομμέν', εἶχαμε μαθεῖναι κι ἄλλα πολλά (ἂν ἤμεθα προκομμένοι, θὰ εἶχομεν μάθει ἀκόμη περισσότερα) Τραπεζ.

νά εἶχαμε στάναμε τὸ ἄλλο πλέο ἀκουλλῆδες, εἶχαμε μαθεῖναμε πλέγια. "Οφ.

ἴκ' εἶχες σκωθῆναι ἄς σὸν πιρὸν ἀργῶς, νὰ μ' εἶχες πεσκαθῆναι καὶ ἄς σοῦ ἐδῆβαν τὰ μεσάνυχτα (δὲν θὰ εἶχες σηκωθῆ τὸ πρωὶ ἀργά, ἂν δὲν εἶχες πλαγιάσει ἀφοῦ ἐπέρασαν τὰ μεσάνυχτα) Τραπεζ.

οὔτο' εἶχες σκωθῆνες τὸ πουρνάρ' ἀργά, νὰ μ' εἶχες πεσκαθῆνες καὶ ἀπέτ' ἐδά'βαν τὰ μεσάνυχτα. "Οφ.¹⁾

Οἱ ὑπερσυντέλικοι εἶχες μαθεῖναι, εἶχαμε ἀποθανεῖναι, εἶχαμε μαθεῖναι, ἴκ' εἶχες σκωθῆναι ἰσοδυναμοῦσι τοῖς παρατατικοῖς θὰ ἐμάνθανα, θὰ ἀπεθνήσκομεν, θὰ ἐμανθάνομεν, δὲν θὰ ἐσηκώνεσο. Οὐδεμία ἀμφιβολία διὰ τὴν σφίξεται ἐνταῦθα λείψανον τῆς ἀρχαίας χρήσεως τοῦ ἔχω μετ' ἀπαρεμφάτου ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ δύνασθαι.

Προτάσεις δηλοῦσαι εὐχὴν.

Αἱ εὐχὴν ἀνεκπλήρωτον δηλοῦσαι προτάσεις ἐκφέρονται κανονικῶς ὡσπερ καὶ ἐν τῇ κοινῇ κατὰ παρατατικὸν μετὰ τοῦ νά, οἷον νὰ ἐμ'νε ἐκεῖ! (εἶθε νὰ ἤμην ἐκεῖ!) νὰ ἔλεπα τὸ παιδί μ' κι ἄς ἐπεθάν'να! (εἶθε νὰ ἐβλεπον τὸ παιδί μου καὶ ἄς ἀπέθνησκον!), νὰ ἐχᾶτον ἄς σὸν κόσμον! (εἶθε νὰ ἐχάνετο ἀπὸ τὸν κόσμον!).

Ἐν Ἀμισῷ ἐκφέρονται ἔστιν ὅτε καὶ κατ' ἀόριστον, οἷον ἄχ, σκύλλα, νὰ ἤσουνε ζύπνα καὶ νὰ σὲ σκότώσα! Παρατηρητέα ἐνταῦθα ἡ ἐκ παραλλήλου χρήσις καὶ τῶν δύο χρόνων, τοῦ τε παρατατικοῦ καὶ τοῦ ἀορίστου. Καὶ θὰ ἠδύνατο μὲν τις νὰ εἶπη διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀορίστου τοῦ ρήματος εἶμαι ἠνάγκασε τοὺς λαλοῦντας νὰ μεταχειρισθῶσι τὸν παρατατικόν, ἀλλ' ὅμως καὶ ἐπὶ ἄλλων ρημάτων δύναται νὰ συμβῆ τοῦτο. Ἡ αἰτία τῆς τοῦ ἀορίστου χρήσεως ὡς φυσικωτέρας ἐδηλώθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. Ἡ τοιαύτη σύνταξις εἶναι κληρονομία μεσαιωνική.

Ἐπὶ ἀρνήσεως αἱ προτάσεις αὗται πολλαχοῦ ἐκφέρονται μόνον μετὰ

¹⁾ Deffner, ἀνωτ. σελ. 20 κέξ.

τοῦ μὴ ἄνευ τοῦ νὰ κατὰ παρατατικὸν ἦ ἀόριστος, οἷον μ' ἔρχουσ'νε κι ἄς τ' ἔρθες, καλῶς ὠρισιες (εἶθε νὰ μὴν ἦρχεσο ἢ ἄς μὴν ἦρχεσο καὶ ἄφου ἦλθες, καλῶς ὠρισιες) = μ' ἔρθες κι ἄς τ' ἔρθες, καλῶς ὠρισιες (εἶθε νὰ μὴν ἦλθες κτλ.). Καὶ ὁ μὲν παρατατικὸς μ' ἔρχουσ'νε (ἀντὶ μ' ἔρχουσουνε) εἶναι κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῆς Τουρκικῆς τοῦ παρατατικοῦ τῆς εὐκτικῆς ἀποφατικῶς ἐκφερομένου *gelmeye idin*, ὅστις σημαίνει μὲν ὅ,τι καὶ ὁ παρατατικὸς τῆς Ἑλληνικῆς νὰ μὴν ἦρχεσο! ἢ ἵς μὴν ἦρχεσο! ἐξηγεῖται δὲ κατὰ λέξιν μὴν ἦρχεσο! Ὁ δὲ ἀόριστος μ' ἔρθες ἢ, ἐξηγεῖται ὁμοίως τῷ παρατατικῷ ἐκ τοῦ *gelmeye idin* ἐπέχοντος θέσιν καὶ ὑπερσυντελικού, μόνον δὲ διὰ τοῦ ἀορίστου δυναμένου νὰ ἐρμηνευθῆ, ἢ ἐκ τῆς τάσεως τῶν λαλοῦντων νὰ ἐκφράσῃ διὰ τοῦ ἀορίστου τὴν ἐν τῷ παρελθόντι δυναμένην ἐφάπαξ νὰ συντελεσθῆ πράξιν ἀσχέτως πρὸς τὸ εἶδος τῆς προτάσεως.

Ὅμοίως κατ' ἐπίδρασιν τῆς Τουρκικῆς ἐρμηνεύονται καὶ πολλὰ φράσεις ἀποφατικαὶ μόνον μετὰ τοῦ μὴ κατὰ παρατατικὸν ἐκφερόμεναι καὶ εὐχὴν ἢ παραχώρησιν ἢ ἀδιαφορίαν δηλοῦσαι, αἱ ὁποῖαι ἐν τῇ κοινῇ ἐκφέρονται πάντοτε μετὰ τοῦ παρακλευσματικῆς μορίου ἄς, οἷον

- μ' ἐδίν'νες (*vermeye idin*) = ἄς μὴν ἐδίδεις,
- μ' ἐπέγ'νεν (*gitmeye idi*) = ἄς μὴν ἐπήγαίνε,
- μ' ἔρχουτιον (*gelmeye idi*) = ἄς μὴν ἦρχετο,
- μ' ἐπαίρ'νετε (*almaya idiniz*) = ἄς μὴν ἐπαίρνετε,
- μ' ἐταίρ'ναν (*bakmaya idiler*) = ἄς μὴν ἐκοίταζαν,
- μ' ἐψαλάπαναν (*istemeye idiler*) = ἄς μὴν ἐζήτουν,
- μ' ἔτον (*olmaya idi*) = ἄς μὴν ἦτο κτλ.

Ἀπαρέμφατον.

Αἱ λέξεις φαγεῖ, φιλεῖ καὶ εἴ τις ἄλλη ὁμοία τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς εἶναι προδήλως λείψανα τῶν ἀρχαίων ἀπαρεμφάτων, ὡς ἔχει ἤδη διδαχθῆ¹⁾, ἀλλ' ἀπέβησαν τέλεια οὐσιαστικὰ ἄνευ ἰχνους ρηματικῆς ἐννοίας. Ἐν τῇ Ποντικῇ ὁμως διαλέκτῳ τὸ ἀπαρέμφατον σφῆζει ἀκραιάαν τὴν ρηματικὴν αὐτοῦ φύσιν. Λέγεται καὶ ἐκεῖ τὸ φαεῖν ὡς οὐσιαστικόν, ἀλλὰ σαφῶς διαστελλεται τὸ ἀπαρέμφατον φαεῖναι.

Τοῦ ἀπαρεμφάτου συνήθως εἶναι εὐχρηστος ὁ ἀόριστος. Σπάνιοι εἶναι οἱ ἐνεστώτες, ὡς ἀγαπᾶναι τοῦ ἀγαπᾶν καὶ εὐρηκῆναι τοῦ εὐρήκω.

¹⁾ Γ. Ν. Χιτσιδάκι, Μεσαιωνικά καὶ νέα Ἑλληνικά, 1, 287 καὶ 2, 66.

‘Ο παθητικὸς ἀόριστος πρῶτος καὶ δεύτερος σῶζει τὴν ἀρχαίαν κατάληξιν —θῆναι —ῆναι, οἶον

ἀγαπῶ	ἀγαπέθα	ἀγαπεθῆναι
ἀνασκάπτω	ἐνεσκάφθα	ἀνασκαφθῆναι ¹⁾
ἀναστένω	ἐνεστάθα	ἀναστεθῆναι
βυέχω	ἐβράχα	βρασθῆναι
εὐρῆκω	εὐρέθα	εὐρεθῆναι
κοιμοῦμαι	ἐκοιμέθα	κοιμεθῆναι
κρεμάνω	ἐκρεμάσθα	κρεμασθῆναι
λιγώνω	ἐλιγώθθα	λιγωθῆναι
μαραίνω	ἐμαροέθα	μαροεθῆναι
παίρω	ἐτάροθα	παροθῆναι
πιάνω	ἐπιάσθα	πιασθῆναι
σκώνω	ἐσκώθθα	σκοθῆναι
στεφανώνω	ἐστεφανώθθα	στεφανωθῆναι
στοχάσκουμαι	ἐστοχάσθα	στοχασθῆναι
φανερώνω	ἐφανερώθθα	φανερωθῆναι
φάνθουμαι	ἐφάνθθα	φανθῆναι
χάνω	ἐχάθθα	χαθῆναι

κτλ. Πρόσθεσι τούτοις καὶ τοὺς ὁμοίως ὡς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ σχηματίζομένους ἀόριστους τῶν ρημάτων ἀνεβαίνω καὶ κατεβαίνω, ὡς ἀνεβῆναι, κατεβῆναι.

‘Ο ἐνεργητικὸς ἀόριστος ἔχει διττὴν ἀρχήν. ‘Ο μὲν εἶναι ὁ ἀρχαῖος ἀόριστος δεύτερος, ὁ δὲ, ὁ καὶ συνηθέστερος, εἶναι ὁ ἀρχαῖος μέλλων ἀποδαλῶν τὴν ἦν εἶχε σημασίαν καὶ μεταστάς εἰς τὴν χρήσιν ἀόριστου. Οὕτω λέγεται

ἀποθάνω	ἐπέθανα	ἀποθανεῖναι
ἐλέπω	εἶδα	ἰδεῖναι καὶ ἰδᾶναι
ἔρχουμαι	ἔρθα	ἔρθεῖναι καὶ ἐρθᾶναι
εὐρῆκω	εὐῖρα	εὐρεῖναι καὶ εὐράναι
κάμνω	ἔκαμα	καμῖναι
μαθάνω	ἔμαθα	μαθεῖναι
παθάνω	ἔπαθα	παθεῖναι

¹⁾ Ἐν τῷ συμπλέγματι φθ κατὰ τὸν καθολικὸν νόμον τῆς νέας Ἑλληνικῆς τρέπεται τὸ θ εἰς τ.

πίνω
τρώνω
φεύγω

ἔπα
ἔφαγα
ἔφυγα

πιεῖναι
φαεῖναι
φυεῖναι

κτλ. καὶ

ἀγαυῶ	ἐγάπεσα	ἀγαπήσειναι καὶ ἀγαπέσ(ει)ναι ¹⁾
ἀναστένω	ἐνέστεσα	ἀναδέσειναι καὶ ἀιαστέσ'ναι
βρέχω	ἔβρεξα	βρέξειναι καὶ βρέξ'ναι
κάθουμαι	ἐκάθισα	καθήσειναι καὶ καθίσ'ναι
καρφώνω	ἐκάρφωσα	καρφώσειναι καὶ καρφώσ'ναι
καλῶ	ἐκάλεσα	καλέσειναι καὶ καλέσ'ναι
κλαίω	ἔκλαψα	κλάψειναι καὶ κλάψ'ναι
κράζω	ἔκραξα	κράξειναι καὶ κρᾶξ'ναι
λαθύνω	ἐλάθεισα	λαθήσειναι καὶ λαθήψ'ναι
λαλῶ	ἐλάλεσα	λαλέσειναι καὶ λαλέσ'ναι
μαερεύω	ἐμαέροψα	μαερέψειναι καὶ μαερέψ'ναι
μεθύω	ἐμέθυγα	μεθύσειναι καὶ μεθύσ'ναι
μερώνω	ἐμέρωσα	μερώσειναι καὶ μερώσ'ναι
παρακαλῶ	ἐπαρακάλεσα	παρακαλέσειναι καὶ παρακαλέσ'ναι
παῖω	ἐπάτεσα	πατήσειναι καὶ πατέσ'ναι
ράφτω	ἔραψα	ράψειναι καὶ ράψ'ναι
σκαλώνω	ἐσκάλωσα	σκαλώσειναι καὶ σκαλώσ'ναι
τερῶ	ἐτέρεσα	τερέσειναι καὶ τερέσ'ναι
φιλῶ	ἐφίλεσα	φιλέσειναι καὶ φιλέσ'ναι
χαρίζω	ἐχάρισα	χαρίσειναι καὶ χαρίσ'ναι
χιτυῶ	ἐχιτύπεσα	χιτυπέσειναι καὶ χιτυπέσ'ναι

²⁾ Ἀπαρέμφατα σχηματίζονται καὶ ἐκ τοῦ ἀορίστου τῆς προστακτικῆς, εἰς ὃν προσαρτᾶται ἢ τὸ —(θ)ῆναι ἢ τὸ συντετημημένον —ιαι, οἶον

ἔρχομαι	ἔλα	ἐλάναι
ἔβγαίνω	ἔβγα	ἐβγήναι
ἔμπαίνω	ἔμπα	ἐμπήναι
κείμαι καὶ	πέσκα ²⁾	πεσκαθήναι
στέχω	στά	στάται

¹⁾ Κατὰ ἰδιώματα τὸ ἐπίτονον εἰ σώζεται ἢ ἀποβάλλεται.

²⁾ Τὸ πέσκα προήλθεν ἐκ τοῦ περιφραστικοῦ πέσε κά(τω), ὡς περιφραστικῶς λέγεται καὶ ὁ ἐνεστώθς κείμαι κά(τω) (κατακλινομαι).

Εἰς τὸν σχηματισμὸν τούτων παρατηρεῖται ἀνωμαλία τις, ὅτι τὰ μὲν σχηματίζονται διὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς καταλήξεως εἰς τὸ θέμα τοῦ χρόνου, ὡς ἐβγ-ῆναι, ἐμπ-ῆναι (ταῦτα δυνατόν νά εἶναι καὶ τὰ ἀρχαῖα ἐκβῆναι, ἐμβῆναι), τὰ δὲ διὰ τῆς προσαρτήσεως εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον ἄνευ ἀφαιρέσεως τῆς καταλήξεως αὐτοῦ, ὡς ἐλά-ναι, στά-ναι, πεσκα-θῆναι. Ὡς πρὸς τὸ —ναι παρὰ τὸ —(θ)ῆναι τοῦτο μόνον λέγομεν, ὅτι καθὼς ἐν παντὶ γλωσσικῷ στοιχείῳ, οὕτω καὶ ἐν ταῖς καταλήξεσι σὺν τῷ χρόνῳ δύνανται νὰ συμβῶσι μεταβολαὶ καὶ ἀπώλειαι φθόγγων.

Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν παραδειγμάτων, ἡ κατάληξις τοῦ ἐνεργητικοῦ ἄοριστου παρεξετάθη διὰ τῆς προσθήκης τοῦ *αι* κατ' ἀναλογίαν τοῦ παθητικοῦ. Οὕτως ἐρμηνεύονται καὶ οἱ ἐπεκτεταμένοι ἐνεστώτες ἀγαπᾶναι ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν καὶ εὐρηκεῖναι ἐκ τοῦ εὐρῆκειν, ἐν ᾧ καὶ τόνου μετακινήσις κατὰ τὰ εὐθὺς λεχθησόμενα. Ἡ γραφή διὰ τοῦ ε¹⁾ οὐδαμοῦ δύναται νὰ στηριχθῆ, ὡς καὶ τὸ λεχθὲν ὅτι τὸ φωνῆεν τοῦτο προστίθεται συχνάκις ἐν τέλει ληκτικοῦ συμφώνου ἀποτελοῦντος σπουδαῖον τυπικὸν στοιχεῖον, ἕνα προφυλάξῃ τοῦτο ἐκ τῆς ἀπωλείας²⁾.

Εἰς τὸν τύπον ἀγαπᾶσθαι παρὰ τὸ ἀγαπέσθαι μετεκινήθη ὁ τόνος κατὰ τὸ παθητικὸν ἀγαπεθῆναι.

Σπανίως ἀκούονται ἀπαρέμματα, ὡς τὸ ἀγαπησεῖν ἢ ἀγαπεσεῖν ἀντὶ ἀγαπήσειν κτ., ἐν οἷς ἐσώθη ἡ ἀρχαία κατάληξις ἄνευ προσαιξήσεως. Ἡ τοῦ τόνου μετακινήσις καὶ ἐν τούτοις κατὰ τὰ παθητικὰ εἰς —(θ)ῆναι. Σπάνια ὡσαύτως καὶ τὰ εἰς —θῆν' παθητικὰ ἀπαρέμματα, ὡς ἀγαπεθῆν', ἐν οἷς ἡ τοῦ *αι* ἀποβολὴ οὐχὶ φωνητικῆ, ἀλλ' ἀναλογικῆ. Κατὰ τὸ ἐνεργητικὸν ἀγαπεσεῖν εὐκόλως ἠδύνατο νὰ λεχθῆ καὶ ἀγαπεθῆν'.

Ἐν τῷ ἰδιώματι τοῦ Ὀφews τὸ ἀπαρέμματον κατέστη κλιτόν, ὡς εἰπεῖναι — εἰπεῖνες — εἰπεῖναι (ἢ εἰπεῖνε) — εἰπέναμε — εἰπένατε — εἰπένανε³⁾. Αἰτία τοῦ παραδόξου φαινομένου εἶναι ἡ ἐξῆς. Ὡς ρηματικὸν στοιχεῖον τὸ ἀπαρέμματον ἤρχισε νὰ προσπίπτῃ εἰς τὸ γλωσσικὸν αἰσθημα τῶν λαλοῦντων οἶονεὶ κεκολωθμένον ἄνευ καταλήξεως προσωπικῆς καὶ δὴ εὐθὺς ἐπόμενον τῷ ρήματι, ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται. Ψυχολογικῶς ἄρα λόγος ἐπέβαλε τὸν ἀναλογικὸν ἐξομαλισμὸν, ὥστε ἀντὶ τοῦ εἶχα εἰπεῖναι — εἶχες εἰπεῖναι — εἶχε εἰπεῖναι κτ. ἐλέχθη

1) Deffner, σελ. 193 καὶ 196.

2) ἄνωτ. σελ. 193.

3) ἄνωτ. σελ. 194.

εἶχα εἰπεῖνα
εἶσχεσ εἰπεῖνες
εἶσχε εἰπεῖνε

εἶχαμε εἰλείναμε
εἶσχετε εἰλείνετε
εἶχανε εἰλείνανε

Καὶ ἀντὶ τοῦ ἐπόρεσα σταθῆναι—ἐπόρεσες σταθῆναι—ἐπόρεσε σταθῆναι
κτλ. ἐλέχθη

ἐτόρεσα σταθῆνα
ἐπόρεσες σταθῆνες
ἐπόρεσε σταθῆνε

ἐπόρεσαμε σταθῆναμε
ἐπόρεσετε σταθῆνετε
ἐπόρεσανε σταθῆνανε

Οὐδεὶς ἄρα λόγος νὰ δεχθῶμεν, ὡς νομίζει ὁ κ. Deffner, ὅτι αἱ καταλήξεις τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου πρώτου προσηρτήθησαν εἰς τὸ ἀπαρέμφατον ¹⁾. Τοῦτο οὕτω λεγόμενον οὐδὲν σαφὲς διδάσκει. Αἱ προσωπικαὶ καταλήξεις τοῦ ἀπαρεμφάτου ἐκκλονίσθησαν κατὰ τὰς κοινὰς καταλήξεις τοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου. Ἐκ τῶν χρόνων τούτων καὶ ἐπὶ ταυτοπροσωπίας μεταξὺ ρήματος καὶ ἀπαρεμφάτου ὠρμήθη τὸ πρῶτον ἢ ἀναλογικὴ ἐξίσωσις, χρόνῳ δὲ ὕστερον, ἀφοῦ οὕτω τὸ ἀπαρέμφατον κατέστη στοιχεῖον τῆς γλώσσης κλιτῶν, οὐδόλως παράδοξον ὅτι ἐγένετο ἔπειτα χρῆσις αὐτοῦ ὡς κλιτοῦ καὶ ἐπὶ ἑτεροπροσωπίας. Οἶον

ἐφήκανε σας σκάψειντε τὰ χωράφια σουνα τσαὶ κλαδέψειντε τὰ δέντρα σουνα ; ²⁾ (σᾶς ἄφησαν νὰ σκάψητε τὰ χωράφια σας καὶ νὰ κλαδέψητε τὰ δένδρα σας ;)

εἶσχετε δώσειντε μασε ἰζὶν παίξειναμε ³⁾ (εἶχετε δώσει εἰς ἡμᾶς ἄδειαν νὰ παίξωμεν),

ἐκρέτεσα τὸν κλέφτην πιάσεινες ἄτον ⁴⁾ (ἐκράτησα τὸν κλέπτην νὰ τὸν πιάσῃς).

Τὸ σκάψειντε, κλαδέψειντε, παίξειναμε καὶ πιάσεινες εἶναι τὰ κλιτὰ τελικὰ ἀπαρέμφατα.

¹⁾ Ἐρωτᾶται νῦν, πῶς γραπτέον τὸ τρίτον ἐνικὸν πρόσωπον τοῦ κλιτοῦ ἀπαρεμφάτου, διὰ τοῦ αἰ ἢ τοῦ ε ; Τοῦτο οὐδεμίαν ὑπέστη μεταβολήν, διότι ἡ κατάληξις *e* ἦτο ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τοῦ προηγούμενου ρήματος, εἶσχε εἰπεῖνε, ἐπόρεσε σταθῆνε. Νομίζω ὅτι, ἀφοῦ τὸ ἀπαρέμφατον κατέστη κλιτῶν, λόγος ἀναλογικῆς ἐξισώσεως ἐπιβάλλει, ἵνα καὶ τὸ πρόσωπον τοῦτο γραφῇ διὰ τοῦ ε.

¹⁾ ἄνωτ. σελ. 194.

²⁾ ἄνωτ. σελ. 212.

³⁾ ἄνωτ. σελ. 213.

⁴⁾ ἄνωτ. σελ. 223.

Φράσεις Τουρκικαὶ μεταπεφρασμένοι.

Ἡ ἐπίδρασις τῆς Τουρκικῆς γλώσσης ὑπῆρξε ποικίλη. Πλὴν τῆς συντακτικῆς ἐπιδράσεως, ἣτις ἐπαρκῶς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐδείχθη, καὶ πλὴν τῶν δανείων λέξεων, περὶ ὧν οὐκ ἐν τῷ παρόντι ὁ λόγος, εἰσήλθην εἰς τὴν διάλεκτον καὶ πλῆθος φράσεων μεταπεφρασμένων κατὰ λέξιν. Δείγματα χάριν καταλέγομεν τὰς ἐπομένας.

βάλλω ἀπάν° (üste koymak), βάλλω ἐπάνω, προσθέτω.

βάλλω ᾠς σὸ χέρο° (ele geçirmek), βάλλω εἰς τὸ χέρι, φέρω εἰς τὴν κατοχὴν μου, τὴν ἐξουσίαν μου.

δίγω μέσο (beli vermek), δίδω μέσην, κάμπτομαι.

δίγω ρά'chän (arka vermek), δίδω ράχην, ὑποστηρίζω.

δίγω ᾠς σὸ χέρο° (ele vermek), δίδω εἰς τὸ χέρι, προδίδω.

δίγω ὠτιν (kulak vermek), δίδω οὔς, ἀκροῶμαι, προσέχω.

δί με χέρο° (el vermek), μοὶ δίδει χέρι, συμφέρει μοι.

ἔρται ᾠς σὸ λόγο μ° (sözüme gelior), ἔρχεται εἰς τὸν λόγον μου, ἐμολογεῖ ὅτι ἡ γνώμη μου εἶναι ὀρθή.

ἔρται ᾠς σὸ κιφάλι μ° (başına gelior), ἔρχεται εἰς τὴν κεφαλὴν μου, συμβαίνει μοὶ τι (πάντοτε ἐπὶ κακοῦ).

ἔρται ᾠς σὸ νοῦ μ° (aklıma gelior), ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν μου, ἐνθυμοῦμαι.

ἔρται ἄς σὸ μυτί μ° (burunumdan gelior), ἔρχεται ἀπὸ τὴν μύτην μου, ἐπὶ κακοῦ ἀκολουθοῦντος καλὸν καὶ ἐκμηδενίζοντος τὴν ἀξίαν του.

ἔρται ἄς σὸ χέρι μ° (elimden gelior), ἔρχεται ἀπὸ τὸ χέρι μου, δύναμαι.

ἔρται ᾠς σὸ χέρι μ° (elime gelior), ἔρχεται εἰς τὸ χέρι μου, ἔρχεται ὑπὸ τὴν κυριότητα, τὴν κατοχὴν μου.

ἔρχομαι ἄς σὸ δίκαιο σ° (hakından geliorum), ἔρχομαι ἀπὸ τὸ δίκαιόν σου, σὲ τιμωρῶ.

ᾠκι ρούζ° με (bana düşmez), δέν μοι πίπτει, δέν μοι ἀνήκει.

κρούω ἀπάν° (üste vurmak), κτυπῶ ἐπάνω, ὑπερβάλλω, πλειοδοτῶ.

κρούω κιφάλ° (baş vurmak), κτυπῶ κεφάλι, μεταβαίνω που, ἐπιζέπτομαι μέρος τι.

κρούω ᾠς σὸ κιφάλ° (baş vurmak), κτυπῶ εἰς τὸ κεφάλι, ζαλίζω.

πάγω ὀπίσ° (geri gitmek), πηγαίνω ὀπίσω, παύω ἀπαιτῶν.

παίρω ᾠς σὸ στόμαν (ağıza almak), λαμβάνω εἰς τὸ στόμα, λόγον ποιοῦμαι περὶ τινος.

πιχμίανι ἔφαεν (rişman yedi), μετεγόνησεν.

ροῦζ' ὡς σὸ μερτικό μ' (paya düşior), πίπτει εἰς τὸ μερίδιόν μου, ἀναλογεῖ μοι.

ροῦζω ἄς σὸ λογαράσμον (hesapdan düşmek), πίπτω ἀπὸ τὸν λογαριασμόν, ἀφαιρῶ.

ροῦζω μικρός (küçük düşmek), πίπτω μικρός, ἐντρέπομαι, κττι· σχύνομαι.

ῥ σὸ χέρ' ντὸ ἔν' (elde olan), ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶναι εἰς τὸ χέρι· ἐκεῖνο ὅπερ κατέχομεν.

σιέκω ὀπίσ' (geri durmak), στέκω ὀπίσω, παύω ζητῶν, παρατιθεῖμαι τῆς ἀξιώσεώς μου.

σύρω τὸ χέρ' (eli çekmek), τραυῶ, ἀποσύρω τὸ χέρι, παύω προστατεύων.

τερω ῥ σὸ χέρ' (ele bakmak), κοιτάζω εἰς τὸ χέρι, ἀπεκδέχομαι δῶρον, ἀμοιβὴν κττι.

Ἐκ τούτων καὶ τῶν πρόσθεν περὶ τῆς καθόλου ἐπιδράσεως τῆς Τουρκικῆς γλώσσης λεχθέντων γίνεται δῆλον ὅτι πρὸς κατανόησιν τῆς διαλέκτου ἀνάγκη πᾶσα νὰ γνωρίζῃ τις οὐ μόνον τοὺς ἰδιαιτέρους γραμματικούς σχηματισμοὺς αὐτῆς καὶ τὰς ἰδιορρυθμοὺς συντάξεις καὶ τὰς σημασιολογικὰς τῶν λέξεων χρήσεις, ἀλλὰ καὶ τὴν γλώσσαν ταύτην. Ἄνευ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως αὐτῆς ἢ διαλέκτος ἐν πολλοῖς εἶναι ἀκατανόητος.